№ 183 ՈՒՐԲԱԹ, 21 ՕԳՈՍՏՈՍԻ

1915
ՔԱՌԱՍՈՒՆԶՈՐՐՈՐԴ ՏԱՐԻ

ՈՒՐԲԱԹ, 21 ՕԳՈՍՏՈՍԻ № 183

ՄՇԱԿ

Տարեկան գինը 10 րուբլի. կէս տարվանը և 7 ամսվանը 6 րուբլի. ամսական 85 կոպ.
Առանձին համարները ԱՄԷՆ ՏԵՂ 5 ԿՈՊ.
Թիֆլիսում գրվում են խմբագրատանը.
Մեր հասցէն՝ Тифлисъ, редакція «Мшакъ» Соломоновская ул., № 21.
Tiflis, Rédaction „Mschak"
Խմբագրատան տելեֆօն № 2—53.

Խմբագրութիւնը բաց է առաւօտեան 10—2 (բացի կիրակի և տօն օրերից)
Յայտարարութիւն ընդունվում է ամէն լեզվով
Յայտարարութիւնների համար վճարում են իւրաքանչիւր տողատեղին 20—10 կոպ.
Տպարանի տելեֆօն № 67.

ՀԻՄՆԱԴԻՐ ԳՐԻԳՈՐ ԱՐԾՐՈՒՆԻ

ՄՇԱԿ

Հասցէն՝ ТИФЛИСЪ, Редакція «МШАКЪ».
TIFLIS, Rédaction du journal «MSCHAK».

ՍԵՊՏԵՄԲԵՐԻ 1-ԻՑ ՄԻՆՉԵՒ ՏԱՐՎԱՅ ՎԵՐՋԸ 4 ՌՈՒԲԼԻ
Բաժանորդագրութիւնն ընդունվում է իւրաքանչիւր ամսի 1-ից սկսած։
Հասցէն փոխելու համար պէտք է ուղարկել նաև հին հասցէն և 40 կ. նամականիշ։ ՀԻՆ ՀԱՍՑԷՆ և 40 կ. չուղարկողների խնդիրները՝ հասցէն փոխելու վերաբերմամբ՝ ԿԸ ԹՈՂՆՎԵՆ ԱՆՀԵՏԵՒԱՆՔ։
Յայտարարութիւնների համար պիտի վճարել՝ I երեսի վրա իւրաքանչիւր տողատեղին (պետիտ)—20 կ., IV երեսի վրա—10 կոպէկ։
ԱՊԱՌԻԿ ԲԱԺԱՆՈՐԴԱԳՐՈՒԹԻՒՆ ԿԱՄ ՅԱՅՏԱՐԱՐՈՒԹԻՒՆ ՉԷ ԸՆԴՈՒՆՎՈՒՄ

ՕԳՆԵՑԷ՛Ք ՈՐԲԵՐԻՆ

Օգնեցէ՛ք փրկելու քաղաքական խառնակութիւնների անմեղ զոհերին, որոնք քաղցից, հիւանդութիւններից կոտորվում են անողորմաբար։ Օգնեցէք պահպանելու այն բեկորները, որոնք Հայաստանի ապագայ երկրագործներն ու աշխատողներն են լինելու։
Նպաստամատոյց Ընկերութիւնը որոշել է բանալ որբանոց մինչև 300 որբերի համար, մատակարարելով նրանց բնակարան, սնունդ, զգեստ և այլ ամեն պիտոյքներ և հոգալով նրանց թէ մտաւոր և թէ գործնական կրթութեան մասին։ Ամեն մի որբի սնունդը և խնամքը կարժենայ տարեկան մօտաւորապէս 100 ր.։ Նպաստամատոյց Ընկերութիւնը կոչ է անում հասարակութեան՝ օգնել որբանոցի պահպանութեան, յանձն առնելով, ըստ կարողութեան, մի կամ մի քանի որբի տարեկան պահպանութեան ծախսը։ Աւելի փոքր գումարներ ևս ամենայն շնորհակալութեամբ կընդունվեն։
Նուէրները խնդրվում է ուղարկել «Մշակի» խմբագրութեան՝ Նպաստամատոյց Ընկերութեան հասցնելու համար։
տռ. 545. 5—5

ԳԻՄՆԱԶԻՕՆ Կ. ԼԻՍԻՑԵԱՆԻ

պետական կլասիքական գիմնազիօնների դասընթացով և իրաւունքներով։ Տղաների և աղջիկների միատեղ ուսուցում։
Բացվում է V դասարան։ Վերաքննութիւններն սկսվում են օգոստոսի 25-ից, ընդունելութեան քննութիւնները՝ օգոստոսի 28-ից, պարապմունքները սեպտեմբերի 2-ից։ Ուսման վարձը բոլոր դասարաններում աւելացված է 10 ր.։ Սերգէյեան փ. ս. տ. № 20։
տռ. (կ. չ. ու.) 563. 4—1

Կայսերական Թատրոնների նախկին արտիստ և երգեցողութեան ուսուցիչ
ՊԵՏՐՕԳՐԱԴՈՒՄ
Բ. Բ. ԱՄԻՐՋԱՆ
ՏԱԼԻՍ Է ԵՐԳԵՑՈՂՈՒԹԵԱՆ ԴԱՍԵՐ
(ՁԵՌՆՏՈՒ ՊԱՅՄԱՆՆԵՐՈՎ)
Ձայնի կանօնաւորումն և ուղղումն, նոյնպէս և զարգացումն ձայնի, լսողութեան, շնչառութեան և ռիթմայի։ Օպերային և համերգային ռեպերտուարի գեղարուեստական դասատուութիւն. Անսամբլ։
Ընդունելութիւնը ամեն օր, բացի տօն օրերից, ժամը 10—3-ը և 5—7-ը։
Հասցէն՝ Միխայլովսկի պր. № 23, սեփ. տուն
տռ. (օ. մ.) 552. 5—2

ԶՈՒԲԱԼՕՎԻ ԱՆՈՒԱՆ ԺՈՂՈՎՐԴԱԿԱՆ ՏԱՆ
Հայկական Դրամատիկ Խմբակցութեան Վարչութիւնը
որանով յայտնում է, որ ուրբաթ, օգոստոսի 21-ին, երեկոյեան ժամը 8-ին ԹԻՖԼԻՍԻ ՔԱՂԱՔԱՅԻՆ ԴՈՒՄԱՅԻ դահլիճում նշանակված է Խմբակցութեան անդամների
ՏԱՐԵԿԱՆ ԸՆԴՀԱՆՈՒՐ ԺՈՂՈՎԸ.
Օրակարգի խնդիրներն են՝
1) Վարչութեան զեկուցումը Խմբակցութեան 1914/15 թ. գործունէութեան։
2) Հաշւետուութիւն 1914/15 թ. թատերաշրջանի։
3) Զեկուցում վերստուգիչ յանձնաժողովի։
4) Նախահաշիւ 1915/16 թ. թատերաշրջանի։
5) Ընտրութիւններ՝ ա) Վարչութեան 7 անդամի և 3 փոխ-անդամի, և բ) Վերստուգիչ յանձնաժողովի 3 անդամի և 2 փոխ-անդամի։
6) Ընթացիկ հարցեր։
Ծանօթ.—1) Խմբակցութեան այն անդամները, որոնք չեն վերանորոգել իրանց անդամավճարները, ընդհանուր ժողովում ձայնի իրաւունքով օգտվելու համար կանօնադրութեան 13-րդ և 14-րդ յօդ. համաձայն պէտք է վերանորոգած լինեն մինչև վարչական վերջին նիստը—ներկայ օգոստոսի 20-ը։
Ծանօթ.—Խմբակցութեան նոր անդամ գրվել ցանկացողները, ընդհանուր ժողովում ձայնի իրաւունքով օգտվելու համար, կանօնադրութեան 13-րդ յօդ. համաձայն, պէտք է որ անդամագրված լինեն մինչև ներկայ օգոստոսի 20-ը։
տռ. (ու.) 529. 3—3

Հաղպատի Էջմիածնեցոց եւ ս. Մինասի ծխական երկսեռ-միացեալ դպրոցում
ազատ տեղեր կան I, II և III բաժանմունքներում։ Ընդունելութիւնը սկսվել է։ Վերաքննութիւնները և քննութիւնները կը սկսվեն օգոստոսի 24-ից։
Պարապմունքները վերսկսվելու են սեպտեմբերի 1-ին։
Միացեալ Հոգաբարձութիւն
տռ. 558. 2—2

ԹԻՖԼԻՍԻ ՆՕՏԱՐ
Գ. Լ. ՄԱՋԱՎԱՐԻԱՆԻՆ,
որը լինում էր Սուրամում, օգոստոսի 27-ից գրասենեակ է բանում Երևանեան հրապարակում, Վաճառականների բանկի շէնքում (№ 3)։
(օ. մ.) տռ. 549. 3—2

ԱԽԱԼՑԽԱՅԻ տղայոց Կարապետեան և օր. Եղիսաբէթեան դպրոցների համար հարկաւոր են. 1) Տղայոց դպրոցում երկու վերակացուներ, որոնց մէջ կը բաժանվեն ըստ յայտարարութեան հետեւեալ ազատ դասերը. կրօն 14 դաս, վայելչագրութիւն 3 դաս, նկարչութիւն 8 դաս, երգ 8 դաս, ընդհանուր և հայոց պատմութիւն 3 դաս։ 2) Օրիորդաց դպրոցի վերակացուհի, որի համար դաս առ այժմ չէ նախատեսվում, և մի ուսուցիչ, որ ուսուցիչ համար մի նեռաւ է կրօնի 20 և ընդհ. և հայոց պատմութեան 6, ընդամենը 26 դաս։ Վերակացուութեան վարձատրութիւնն է 180 ր. տարեկան, իսկ դասագինը՝ պատմութեան 25 ր., միացեալները՝ 20-ական րուբլի շաբաթական։ Դիմել՝ ՀՈԳԱԲԱՐՁՈՒԹԵԱՆ։
(օ. մ.) տռ. 547. 3—2

ՔԱՄՈՅԵԱՆ Ս. ԳԷՈՐԳ ՕՐԻՈՐԴԱՑ ԴՊՐՈՑԻ
V և VI բաժանմունքների բոլոր առարկաների համար հարկաւոր են, առնուազն միջնակարգ դպրոց աւարտած, ուսուցչուհի-ուսուցիչներ։ Կրօն՝ 4 դաս, պատմութիւն՝ 8 դաս, քաղաքացիական ուսմունք՝ 1 դաս, աշխարհագրութիւն՝ 4 դաս, բնական գիտութիւններ՝ 6 դաս, առողջապահութիւն՝ 2 դաս, հայոց լեզու՝ 9 դաս, ռուսաց լեզու՝ 9 դաս, թւաբանութիւն՝ 6 դաս, երկրաչափ. ձևագիտութիւն՝ 2 դաս, նկարչութիւն՝ 2 դաս, երգեցողութիւն՝ 3 դաս, ձեռագործութիւն 4 դաս։
Հրաւիրվելիք ուսուցչուհի-ուսուցիչներից յարմարագոյնին կը յանձնվի աւագի պաշտօնը առանձին վարձատրութեամբ։
Դասագինն է 40 րուբլի։
Խնդիրները նախկին պաշտօնավարութեան և կրթական ցէնզի վկայականների հետ պէտք է ուղարկել, ոչ ուշ քան ամսիս 27-ը, հոգաբարձութեան նախագահ Ց. Մելիք-Բախտամեանի հասցէով՝ Тифлисъ, Пушкинская ул. № 3.
տռ. 561. 5—1

ԿՆԱԲՈՒԺԱԿԱՆ ԵՒ ՎԻՐԱԲՈՒԺԱԿԱՆ
ՄԱՍՆԱՒՈՐ ՀԻՒԱՆԴԱՆՈՑ
Ռտիշչեվսկայա 13, տելէֆօն 4—21.
Ընդունելութիւն թէ կանանց և թէ ծնրիճ, նոյնպէս և վիրաբուժութեան կարիք ունեցող մնայուն (стаціонаръ) հիւանդների (բացի վարակիչ և հոգեկան հիւանդութիւններից) վաղօրօք գրվելու պայմանով։
Ընդունելութիւն՝ կանանց հիւանդ. ամեն օր՝ ժ. 11—12 առ.։
Հիւանդանոցի բժիշկները
Ա. Ա. Ցարութիւնեան
Ն. Ն. Վեսելօվզօրօվ
Վ. Ա. Զակրժեվսկի
Ի. Գ. Կալամկարեան
Ա. Ա. Նովիցկիյ
Գ. Ն. Տէր-Ներսէսեան
Ա. Ր. Փիշէր
Ս. Պ. Շահպարոնեանց
(չ. ու. կ.) տռ 970. 100—77

Բեռլինի համալսարանի
ԲԺՇԿԱՊԵՏ
Գ. Գ. ՄԵՀՐԱԲԵԱՆՑ
ՆԵՐՔԻՆ հիւանդութիւնների ընդունելութիւն. առանձնապէս կրծքի, թոքերի, ԹՈՔԱԽՏԻ և սրտի. բժշկութիւն նաև խառն ՏՈՒԲԵՐԿՈՒԼԻՆՆԵՐՈՎ, արհեստական ՆԵՒՄՕՏՕՐԱԿՍՈՎ։ Թոքերի և սրտի, նաև ուրիշ օրգանների քննութիւնը և լուսանկարելը լուսաւորված ՌՐՆՏԳԵՆԵԱՆ ՃԱՌԱԳԱՅԹՆԵՐՈՎ։ Ամեն օր՝ 9—1 ժամ. ցեր. և 5—7 ժամ. երեկոյեան։ ՉՔԱՒՈՐՆԵՐԻՆ առ. ժ. 9—10 ՁՐԻ։ Бебутовская, 23. тел. 7—29.
տռ. (ա. օ.) 504. 100—19

ԱՏԱՄՆԱԲՈՒԺԱՐԱՆ ԵՒ ԼԱԲՕՐԱՏՕՐԻԱ
ԿԵՕՆՃԵԱՆ ԱՄՈՒՍԻՆՆԵՐԻ
Պլոմբ—ոսկուց, արծաթից, փարփորից և այլն։ Ատամի հեռացումը առանց ցաւի։ Արհեստական ատամներ ոսկուց (առանց քիմքի) և կաուչուկից՝ կատարելագործված մեթօդով։
Ընդուն. 10—2 առաւ. 4—7 երեկ. Լերմոնտովսկայա փողոց № 1. Մուտքը պէրէուլկից։
(ա. օ.) տռ. 515. 100—10

ՀԱՄԱՇԽԱՐՀԱՅԻՆ ՊԱՏԵՐԱԶՄ

ՊԱՏԵՐԱԶՄ ԹՈՒՐՔԻԱՅԻ ԴԷՄ

ԹՈՒՐՔԱԿԱՆ ՊԱՏԵՐԱԶՄԻ ՇՈՒՐՋԸ

(Պետ. Հեռ. Գործ.)
20 օգոստոսի

ՍԵՒԱՍՏՕՊՕԼ.— Մեր ականային նաւերը նորից խորտակեցին թիւրքական մի քանի նաւակներ, որոնք ռազմամթերք էին տանում զօրքի համար։ Նաւաստիները գերված են։

ԱԹԷՆՔ.— Դրահայից հաղորդում են, որ մուսուլման ընտանիքները, Կ. Պոլսից եկած հրահանգի համաձայն, պատրաստվում են Թիւրքիա մեկնելու։

Ղալաթիայի և Ստամբուլի միջև եղած կամուրջի խորտակումը անգլիական սուզանաւերի կողմից, տակաւին չի հաստատվում։

ՍՕԼՈՒՆ.—Կ. Պոլսից ստացված տեղեկութիւնները շատ յուզալի են։ Հաց ամենևին չը կայ։ Ամեն մի հացթուխարանի առաջ հարիւրաւոր մարդիկ են կանգնած հացի սպասելով։ Հացթուխարանները պահպանվում են ոստիկանութեան ձեռքով։

Թիւրքական ողջ նաւատորմը Կ. Պոլսումն է։ «Գեբէնը» և «Բրեսլաուն» տակաւին կարկատվում են Ստենում։ «Թուրգութ-րէյիս» ռազմանաւը, «Համիդիէ» յածանաւը, գերմանական փոքրիկ սուզանաւեր, մի քանի ականակիրներ և հակա-ականակիրներ գտնվում են Կիրասօն ծովածոցում։

(Լրագիրներից)

Գալլիպօլիի թերակղզում Արի-Բուռնուի մօտ դաշնակիցները թիւրքերին իրանց հին դիրքերն են շպրտել։

ՀԱՅԵՐԸ ԹՈՒՐՔԻԱՅԻ ՄԷՋ

Բէմախէն գրուած նամակէ մը կը քաղենք հետևեալը.

«Բէմախի շրջակաները գտնուող շատ մը հայաբնակ գիւղեր, որոնք Համիդի օրեր տեղի ունեցած բազմաթիւ ջարդերէն կերպով մը ազատուած էին, հիմա շատ գէշ օրերու մնացին, սոսկալի ջարդեր եղան. այրերը ժողովուեցան թիւրքերու կողմէ և կիներն ալ ուրիշ կողմ փոխադրուեցան. իրենց ունեցած չունեցածը մնաց Վանի և շրջականերէն փախստական թիւրքերու և քիւրդերու ձեռք, որոնք այժմ տէր դարձած են այդ գիւղերու։ Ա՜խ, ե՞րբ պիտի Էրզրումն ալ առնուի այս թիւրքերու ձեռքէն, որ ազատուինք մենք ջարդելէ այս անասնական բարբարոսութիւններէ»։

Թիւրքերը չկրնալով գրաւել Զէյթունի հայ ապստամբները, որոնց կրակէն թիւրքական երկու զօրաբաժիններ ջախջախուեցան, Հալէպի գերման հիւպատոսը և զօրավար Ջէմալ փաշան կը դիմեն կաթոլիկ և բողոքական հայերու հովիւներուն, խոստանալով որ եթէ Զէյթունը յանձնուի, բոլոր հայերը զերծ կը մնան կոտորածէ, և զէյթունցիներն այս միջնորդութեան շնորհով կը յանձնեն քաղաքը. բայց հազիւ թիւրքերը կը մտնեն Զէյթուն, ջարդը կը սկսի։ Թէև ժողովուրդը զէնքի կը դիմէ, բայց շատ ուշ. կռուողներէն մնացորդները կամրանան լեռներուն մէջ, իսկ հայ ժողովուրդը, կին թէ այր, կը քշուի քաղաքէն դէպի Միջագետք կամ այլուր բարբարոս վայրեր։ Հալէպ քշուածներէն 30 հոգին կը կախեն։ Քաղաքը լեցուած է հիմա թիւրք մուհաջիրներով և հերոս Զէյթունի անունը փոխուած է Սուլէյմանիէի։

Խուզարկութիւնները սոսկալի են. կը խուզարկեն առաջնորդարանները, եկեղեցիները, գերեզմանատուները։ Կիլիկիայի կաթողիկոսարանն ալ կողոպտուած է. երբ թիւրքերը կը մտնեն կաթողիկոսի ննջարանին, կաթողիկոսը կը յայտնէ, թէ ինք կը հրաժարի և բանալիները կը յանձնէ ոստիկանութեան։ Ասոր վրայ ննջարանը չը խուզարկուիր։ Մարաշի, Այնթապի և Հաջընի հայկական բոլոր շրջանները պարպուած են. երզնկացիները կը քշուին Խարբերդ. Էրզրումն ալ սկսած են պարպել հայերէ։ Կըսուի թէ Կ. Պոլիսն ալ կուզեն պարպել հայերէ։ («Արմէնիա»)

ՀԱՄԱՇԽԱՐՀԱՅԻՆ ՊԱՏԵՐԱԶՄ

II ԿԱՐԳԻ ԵՐԿՐԱՊԱՀ ԶԻՆՈՒՈՐՆԵՐԻ ՄԱՍԻՆ

(Պետ. Հեռ. Գործ.)
20 օգոստոսի

ՊԵՏՐՕԳՐԱԴ.—Պետական Դումայի փակ նիստում Շինգարեօվի զեկուցման համաձայն շտապողական կարգն ընդունվեց II կարգի երկրապահ զինուորների զօրակոչի մասին եղած օրինագիծը։

ՖՐԱՆՍ-ԳԵՐՄԱՆԱԿԱՆ ԵՒ ԱՆԳԼՕ-ԳԵՐՄԱՆԱԿԱՆ ՊԱՏԵՐԱԶՄ

(Պետ. Հեռ. Գործ.)
20 օգոստոսի

ՓԱՐԻԶ.—Երեկոյեան պաշտօնական հաղորդագրութիւն.

«Բելգիայում Ստրենսըրեաէ-Գետզաս ռազմաճակատում և Արտուայում Նեվիլի և Արասի միջև արտիլերիական խիստ կռիւ է։ Թշնամին Արրաս քաղաքի վրա արձակեց մի քանի խոշոր ռումբեր։ Վէվրի և Ապրեմօնեան անտառի մասերում, Ֆլիտէից դէպի հիւսիս, նոյնպէս ուժեղ կռիւ է։

ՓԱՐԻԶ.—Ցերեկվայ պաշտօնական հաղորդագրութիւն. «Մեր արտիլերիան շարունակեց կրակել թշնամու դիրքերի վրա։

Զինուորական մինիստր Միլէրանը ռազմաճակատից վերադարձաւ Փարիզ։ Նա այցելել է Վօգեզների և Էլզասի մի քանի ռազմաճակատները, ըստ որում նկատել է վերջին ժամանակներս մեր ձեռք բերած աջողութիւնը և խօսակցութիւն է ունեցել գեներալների և օֆիցէրների հետ ձմեռային գործողութիւնների մասին։

ԱՒՍՏՐՕ-ԻՏԱԼԱԿԱՆ ՊԱՏԵՐԱԶՄ

(Պետ. Հեռ. Գործ.)
20 օգոստոսի

ՀՌՕՄ.—Պաշտօնական հաղորդագրութիւն. «Արգիերոյից դէպի հիւսիս-արևելք մենք յարձակում գործեցինք Մօնտէ-Մարօնիայի մօտի ամրացած դիրքերի վրա և այնտեղից դուրս մղեցինք թշնամուն, որը յետոյ արտիլերիական խիստ կրակ բացեց մեր դիրքերի վրա, որը սակայն լռեցվեց և դիրքերը մնաց ձեռքին։ Պլաւայի շուրջը, Իզօնցօ գետի միջին հոսանքում, մեր ընտիր հրացանաձիգներին աջողվեց լռեցնել մի քանի գնդակացիրների և ռմբանետների, որ մի քանի շաբաթ շարունակ խանգարում էին մեր ականային աշխատանքին։ Ցայտնում են, որ գնացքների մեծ երթևեկութիւն է պատրաստվում Գօրիցիա կայարանում։ Կարսոում երէկ ցերեկով փոքրիկ կռիւները զարգացան մեզ համար բարեյաջող հետևանքներով։ Սեբրուսի շրջանում մենք գրաւեցինք ուրիշ դիրքեր, ձեռք ձգելով թշնամու թողած զէնքերն ու ռազմամթերքը։ Փոքր ինչ աջողութիւն ենք ձեռք բերել նաև Կավզեսեյցում։ Թշնամու արտիլերիան նորից կրակ բացեց Մօնֆալկօնի շինութիւնների վրա։

ՀԱՄԱԵՒՐՕՊԱԿԱՆ ՊԱՏԵՐԱԶՄԻ ՇՈՒՐՋԸ

(Պետ. Հեռ. Գործ.)
20 օգոստոսի

ՑԵՏԻՆԻԷ.—Նիկօլայ թագաւորը սերբիական դեսպանի ուղեկցութեամբ այցելեց Հերցօգովինայի չեռնօգորիական ռազմաճակատը, եղաւ մի քանի դիրքերում և օր ու գիշեր մնաց զօրքի շրջանում։

ԱԹԷՆՔ.—«Էտնօս» հաղորդում է հաստատ աղբիւրներից, որ սերբիական կառավարութիւնը յայտնել է Աթէնքի կառավարութեան, որ բացառիկ հանգամանքների պատճառով Սերբիան պատրաստ է զիջումներ անել Բօլգարիային համաձայն քառեակ համաձայնութեան վերջին նօտայի։ Այդ քայլով Սերբիան կամեցել է իմանալ Յունաստանի մտադրութիւնը։ Համաձայն սերբիական նօտայի՝ հողային զիջումները յօգուտ Բօլգարիայի իրանց մէջ են առնում անգամ այն շրջանները, որոնք հեռու են Ակսիօսի աջ ափից։ Լրագիրը կարծում է, որ սերբ կառավարութիւնը դժուարութեան չի հանդիպի Յունաստանի կողմից, որը կառարկի միայն յունական շահերի վերաբերմամբ։

ԲԵՐՆ.—Դաշնակցական խորհուրդը որոշեց Շվէյցարիայից արտաքսել գերմանական ծառայութեան մէջ եղող և ամերիկական լրագիրներին աշխատակցող ժուռնալիստ ենթ-գնդապետ Էմերօնին, որ մի քանի անգամ խիստ կերպով է արտայայտվել իր յօդուածներում Շվէյցարիայի անգլիական դեսպանի մասին։

ՍՕՖԻԱ.—Լուրերի համաձայն, երէկ եկած հերցոգ Մեկլենբուրգ-Շվերինսկի նպատակ ունի ազդել թագաւորի և կառավարութեան վրա, որ Բօլգարիան դուրս գայ Սերբիայի դէմ և միանայ գերմ.-աւստրիական դաշնակցութեան։

ԱՅԼ ԵՒ ԱՅԼ ՏԵՂԵԿՈՒԹԻՒՆՆԵՐ

(Պետ. Հեռ. Գործ.)
20 օգոստոսի

ԹԵՕԴՈՍԻԱ.—(Ուշացած) Ադմինիստրացիան լուրջ միջոցներ է ձեռք առել անհրաժեշտ մթերքներ վաճառողների դէմ կռւելու համար։ Կազմվեցին արձանագրութիւններ, որոնցով յանցաւորները ենթարկվում են պատասխանատուութեան։ Մթերքների գները իջան։

ՊԱՏԵՐԱԶՄԻ ԾՈՒՐՋԸ

◆ Վիլսօնը այս անգամ որոշել է չը բաւարարվել Գերմանիայի կիսախոստումներից և որոշակի պարտաւորացումներ է պահանջելու և կանգ չէ առնելու ոչ մի արգելքի առջև։

◆ Գերմանացիները ամբողջովին գործադրում են վերջերս մեր կառավարութեան մշակած քաղաքային ինքնավարութեան պօլօժենիէն։

◆ Հաղորդում են, որ Ռումինիան կը պաշտպանէ Սերբիային, եթէ Բոլգարիան յարձակւում գործէ։

◆ Լօնդօնի «Օբսերվէր» թերթն ընդգծում է ռուս զօրքի ռազմամթերքի անհագին քանակի աւելացումը և անհաշիւ մարդկանց պաշարը։

◆ «Թայմսի» տեղեկութիւնների համաձայն գերմանացի ագենտները համոզում են Բոլգարիային բաց թողնել գերմանական զօրքերը երկրի միջով։

◆ «Р. Сл.»-ն հաղորդում է, որ Ժօֆֆրը դիմել է զօրքին մի կոչով, և յայտնել է, որ ձմերային արշաւանքին խոստանում է մի վճռական ճակատամարտ տալ Հունիսեան հովտում։

ՆԵՐՔԻՆ ՏԵՍՈՒԹԻՒՆ

ԴՈՒ ՉԵՍ ԱՊՐԵԼ

Միքայէլեան պրօսպեկտի ընդարձակ այգիներից մէկն է։ Կանաչազարդ ծառերի տակ դրված են շարէ-շար նստարաններ։ Նրանց առջև ձգված են երկայն սեղանները, նորաշէն, մաքուր։

Մի քանի յաղթանդամ ազամարդիկ գետինը ջրում են և խնամքով աւելում։ Մի քանի կանայք, թևերը քշտած, զբաղված են միս կտորելով, բրինձ մաքրելով, ամանեղէն լուանալով։ Մի պարոն եւրօպական տարազով, նիհար, ինչպէս կմախք, սակայն եռանդուն, արագաշարժ, դէս ու դէն վազվռելով, կարգադրութիւններ է անում, ձեռքին պատուէրներ տալով, միւսի վրա գոռալով։ Մերթ ընդ մերթ նա ծոյլերի հասցէին արտասանում է ֆրանսերէն փափուկ հայհոյանքներ։

Բոլորը փախստականներ են, բոլորը աշխատում են վարձով, որովհետև Տիգրան Նազարեանը որոշել է, որ ոչ ոք իր ճաշարանում անվարձ չաշխատէ։

Այգու խարխուլ դռնակներով ներս են մտնում ճշուառները։ Ծերեր, կանայք, մեծ մասամբ երեխաներ, փոքր մասամբ պատանիներ և երիտասարդներ։ Բոլորը նիհար են, վտիտ, ուժասպառ և հոգեսպառ։ Տխուր և մռայլ ինչպէս գիշերային ուրուականներ։ Եւ լուռ, ինչպէս մահ։

Զգելով աջ ու ձախ անվստահ, երկչոտ հայեացքներ, նրանք աշխատում են որքան կարելի է աւելի փոքրանալ և աւելի քիչ նկատվել։ Ամօթն է, որ ճնշում և ընկճում է նրանց, վասնզի սովորական մուրացկաններ չեն և որովհետև մուրացկանութիւնը սոսկալի է մարդկային պատուասիրութեան համար։

Ինձ թւում է, որ թշուառները մի տեսակ յանցաւորներ են զգում իրանց։ Կարծես, ճակատագրի անողոք հարուածի պատճառն ուրիշ ոչ ոք է և ուրիշ ոչինչ, եթէ ոչ իրանք և իրանց բաղդը։

Եւ ես նրանց դէմքերի վրա կարդում եմ. «Ների՛ք վեհանձն, մի դատապարտէք մեզ, որ այս դրութեան ենք հասել»։

Զգացվում է մի տեսակ փոխադարձ չփոթութիւն։ Թիւրքահայն ամաչում է, որ ստիպված է օգնութիւն մուրալու և ստանալու, ռուսահայն ամաչում է, որ չի կարող այնքան տալ, որքան կը փափագէր։

Օգնութեան է հասնում բնութիւնը։ Այդ պայծառ երկինքը, ծառերի այդ թեթև սօսափիւնը, արեգակի այդ ուրախ ճառայթները, որ փայլուն տերևների միջով այնքան բազմատեսակ նախշեր են ձգել գետնի վրա, իրոք սգաւոր հանդիսին տալիս են տօնային կերպարանք։ Եւ ահա մռայլ դէմքերը փոքր առ փոքր պարզվում են և լուսաւորվում։ Ծերերն արձակում են թեթևութեան հառաչանքներ, կանայք ժպտում են, երեխաները ցրվում են այգում և սկսում վազվզել կանաչ խոտերի մէջ։

Ճաշը պատրաստ է։ Հանգիստ, առանց իրարանցման, առանց իրար հրելու և իրարու առաջնելու, ինչպէս սովորաբար լինում է նման դէպքերում, հարիւրաւոր գաղթականները նստում են մաքուր սեղանների մօտ։ Ամեն ինչ առատ է, ապուրը, միսը, խաշած բրինձը, հացը, այնուհետև թէյն ու շաքարը և ամեն ինչ տրվում է բաց սրտով, առանց ստւական մունաթի, առանց ամեն մի վայրկեան բարերարվողին արված բարութեան ծանրութիւնը զգալ տալու։

Ինչու։ Որովհետև Տիգրան Նազարեանը 30 տարի շարունակ Եւրօպան այցելելով և դիտելով կուլտուրական ազգերի վարք ու բարքերն ու կենցաղավարութիւնը, գիտէ, թէ քաղաքակրթութիւնը ուրիշի նուրբ անզգալի ձևերով է կարգաւորվում օգնութեան ձեռք կարկառում։ Զգում է, թէ ոչինչ այնքան դառն ու վիրաւորական չէ մուրացկանութեան ոչ սովոր մարդկանց համար, որքան ողորմութիւն ստանալը, և ոչինչ այնքան պատուաւորական չէ բարերարի համար, որքան քաղաքավարութիւնը։

Տիգրան Նազարեանի ձեռնարկը գովաբանելու համար չէ, որ այս տողերը ես գրում եմ, այլ սոսկ իմ ստացած բարոյական հաճոյքը, նաև իմ երախտագիտութիւնը իբրև հայ արտայայտելու համար։ Ես գիտեմ, որ իսկական բարերարն իր բարոյական վարձը գտնում է իր հոգու խորքում։ Գիտեմ, որ Տիգրան Նազարեանը ներկայումս ապրում է իր կեանքի երջանիկ վայրկեանները և, ով գիտէ, գուցէ ամենաերջանիկը։ Ինչու։ Որովհետև նա ուրախ է, որ մեն մենակ կարողանում է անել այն, ինչ չը կարողացաւ անել ոչ մի միլիոնատէր և ոչ մի բարձրաղաղակ հաստատութիւն։

Ահա այդ ինքնազգացումն է, որ զարդարում է մարդու կեանքը և զարձնում նրան իմաստալից։

Այժմ դառնում եմ քեզ, հայ միլիոնատէր, և համեմատում քո կեանքը մի գրեթէ աղքատ, յամենայն դէպս ոչ ունեւոր Տիգրան Նազարեանի կեանքի հետ։ Ողորմելի, դու չը գիտես, որ իսկական կեանքն այն է, որ ուրիշներին ես կեանք է տալիս։ Նայիր քեզ. ապրե՞լ ես դու երբևէ քո կեանքում երջանիկ վայրկեաններ։ Երբէք։ Կարող եմ գլուխս գրավ դնել։ Նայիր քեզ։ Մի ոտդ արդէն գերեզմանումն է, այսօր-վաղը մահը կայցելէ քեզ, և մինչև այժմ քո դէմքը մի ուրախ ժպիտ չի տեսել։ Ինչու։ Որովհետև հարստութիւնը, որ բաղդը տուել է քեզ իբրև ապրելու և ապրեցնելու միջոց, դա դարձրել է քեզ համար մի սոսկալի բանտակալ և քո սիրտն ու հոգին չեն ազատվել նրա ճնշումից նոյնիսկ այն վայրկեաններին, երբ փափագել ես ապրել քեզ համար։

Այն ինչ՝ որքան երջանիկ կը լինէիր դու, եթէ մի օր, վերջապէս, զգայիր և հասկանայիր, որ իսկական երջանկութիւնը ոսկիներ դիզելու մէջ չէ, այլ ուրիշներին նրանց երջանկացնելու մէջ։ Որքա՜ն բաղդաւոր կը զգայիր քեզ, եթէ կարողանայիր քեզ ասել, որ մի ձեռով վաստակելով, միւսով դու շարունակ սրբել ես թշուառութեան և վշտի արցունքները։ Բայց դու այդ չես կարող քեզ ասել։

Ցցճում եմ քեզ անկեղծօրէն զգալով թէ որքան ծանր պիտի լինեն քեզ այն վայրկեանները, երբ մահվան մանգաղը կը կանգնէ քո մահճակալի գլխին։ Դու մահից այնքան չես վախենայ, որքան քո կեանքից, երբ նա կը պատկերանայ քո առջև իր չորութեամբ, ամայութեամբ և դաժանութեամբ։ Այն ժամանակ դու գուցէ կամենաս մի փոքր զարդարել քո վերջին վայրկեանները մի որևէ կտակով։ Բայց ի՞նչ օգուտ, քո վայրկենական մարդկային զգացման հետևանքը դու չես տեսնի, չես զգայ և կը գնաս դէպի յաւիտենականութիւն՝ իսկական երջանկութիւնը չը վայելած։

Շիրվանզադէ

ՓԱԽՍՏԱԿԱՆՆԵՐԻ ՎԻՃԱԿԸ

Հայ Բարեգործական Ընկ. Դերբենդի ճիւղը Հայկ. Կեդրոնական Կոմիտէին ուղարկել է 1600 րուբլի փախստականների համար։

—

Կաշչենկօյի Ֆիրման փախստականների կարիքների համար նուիրաբերել է մի վագօն ալիւր։

—

Կ. Մ. Ալիխանեան փախստականների կարիքների համար նուիրաբերել է 300 րուբլի։

—

Հայ գաղթականները Ղարաբաղում

Թարթառ, 5 օգոստոսի

Անցեալ շաբաթ Ջիվանշիրի գաւառապետը իր մօտ էր հրաւիրել շրջանիս հայ քահանաներին, ուսուցիչներին և այլ ինտելիգենտ անձանց՝ խորհրդակցելու առաջիկայում այստեղ սպասվող թիւրքահայ գաղթականների ընդունելութեան և պատսպարելու մասին։ Որոշեալ օրը Թարթառում, գաւառական վարչութեան շինութեան մէջ, ժողովվել էր հրաւիրվածների բաւական մեծ թիւ։ Ներկայ էին նաև հաշտարար միջնորդները և գիւղական տանուտէրերը։

Ժողովը բանալով, գաւառապետ Լօրչենկօ բացատրեց, որ կովկասեան բարձր իշխանութեան կարգադրութեամբ հայ փախստականների մի մասը Երևանի նահանգից անցնելու է Գանձակի նահանգի հայ գիւղերը, ըստ որում Ջիվանշիրի գաւառում պատսպարվելու համար սպասվում են մինչև 8000 անձինք, որոնց և անհրաժեշտ է տեղաւորել շրջանի մօտ 40 հայ գիւղերում։

Ներկայ եղողները, մարդերի փոխանակութիւնից յետոյ, յարմար դատեցին՝ յիշեալ թւով գաղթականներին գիւղերի վրա բաժանելիս ղեկավարվել այնպէս, որ միջին հաշւով իւրաքանչիւր տեղական ընտանիքի վրա ընկնի 2 հոգու խնամելու հոգսը, այնպէս որ իւրաքանչիւր գիւղ պատսպարած լինի իր բնակչութեան քանակի համեմատ թւով գաղթականներ։

Ժողովին նախագահող գաւառապետը յաւելացրեց նաև, որ եթէ տեղական հայ ժողովուրդը խնամէ իր եղբայրակիցներին մինչև մէկ ամիս, այդ ժամանակամիջոցում նրանց համար կը ստացվի թէ կառավարական և թէ հասարակական նպաստ և օգնութիւն դրամով կամ զանազան մթերքներով։

Այդ իսկ հիման վրա, այսինքն եկող փախստականներին գիւղերում տեղաւորելու, խնամելու և ապագայում ստացվելիք օգնութիւնը և նպաստները նրանց բաժանելու համար ընտրվեցին մի շրջանային կօմիտէ և իւրաքանչիւր գիւղումն էլ հոգաբարձութիւն՝ բաղկացած տեղական քահանաներից, ուսուցիչներից և այլ ինտելիգենտ անձերից։

Տալով առ այժմ այս համառօտ տեղեկութիւնը, մենք այնուամենայնիւ անհրաժեշտ ենք համարում մի քանի խօսք ասել։ Ինչպէս արդէն գրել եմ «Մշակում», այս տարի Ջիվանշիրի սարահարթի գիւղերում հացի բերքը խիստ աննշան է և շատերը նոյնիսկ իրանց սերմածը չեն կարողանում ստանալ, ուր մնաց թէ մի բան ծախելու և նրանով իրանց հացը ու մի ցաւերն ու կարիքները հոգալու։

Հետևապէս, մեր եղբայրների գալով, տեղական բնակչութիւնը առաւել մեծ տնտեսական տագնապի մէջ է ընկնելու, ուստի և յոյժ կարևոր և անհրաժեշտ է ի նկատի ունենալ այդ հանգամանքը և գաղթականներին չը թողնել բացառապէս տեղացիների հոգացողութեան։

Խիստ նպատակայարմար կը լինէր, որ հրապարակի վրա այդ ասպարէզում գործող մարմիններն իրանց ներկայացուցիչներով, գործակալներով, սանիտարական խմբով ու մնդական և այլ անհրաժեշտ պաշարով ուղեկցէին նրանց մինչև Թարթառ, որովհետև անհրաժեշտ կը լինի մինչև տեղը հասնելը և գիւղեր ցրվելը առ նուազն երեք տեղ հանգիստ և սնունդ տալ, հաշւելով Եւլախ կայարանից, այն է՝ Եւլախում, Բարդայում և Թարթառում։ Տեղական գործողները դեռ անփորձ և առանց մի կողմնակի լինելով, սկզբնական օգնութեան համար դժւար թէ կարողանան մի շօշափելի բան անել, որով և մեր թշուառ եղբայրները և քոյրերը կրկնակի զրկանքների և նեղութիւնների կարող են ենթարկվել այս օտար աշխարհում։

Մենտոր-Միրաք

—

Խորհրդակցութիւն հայ փախստականների մասին

Բաթում, 10 օգոստոսի

Փախստականներին շուտափոյթ օգնութիւն հասցնելու նպատակով, ամսիս 7-ին, ուրբաթ, երեկոյեան ժամը 7-ին նշանակված խորհրդակցական ժողովին ժամ առաջ շտապել էր իր սրբազան պարտականութիւնը կատարելու տեղիս հայ ինտելիգենցիան։

Ժողովը, ի նկատի ունենալով խնդրի հրատապութիւնը, իսկոյն և եթ դիմեց գործի։ Որոշվեց նախ լրագրութեան միջոցով կոչ անել հասարակութեան և ապա իսկոյն և եթ սկսել դիմումը։

Դիմումն պէտք է անել նաև ГОРОДОКИ-ի և Ախալցխէի հասարակութիւններին։ Կոմիտէն ընտրեց իր 15 օր ժամանակամիջոց, այնպէս որ մինչ այդ բոլոր գործողութիւնները պէտք է վերջացվեն։ Դիմումը պէտք է լինի հետևեալ կերպով. քաղաքը պէտք է բաժանվի մասերի և ամեն մի քաղաքամասում նշանակվի 3 մարդ, որոնք և պէտք է դիմեն անխտիր բոլորին և ստորագրել տան թերթիկներում։

Բացված է հանգանակութիւն նաև լեհերի համար։ Ընտրված են հանգանակիչ մասնաժողովներ։ Կօմենդանտի ստորագրութեամբ արդէն ցրված են հանգանակիչ մասնաժողովներին ստորագրութեան թերթերը, որոնք մի քանի օր է ինչ գործում են։

Ուրախութեամբ պէտք է յիշատակել այն հանգամանքը, որ Բաթումի հայ հասարակութիւնը, հէնց սկզբից, ինչպէս միշտ, այս անգամ էլ ինքն է ընդառաջ գնացել ընդհանուր սուրբ գործին։ Ի նկատի ունենալով, որ Թիֆլիսի Բիւրօն ոչ մի դէպքում հնարաւորութիւն չի ունենայ ինքնուրոյն կերպով հոգալու կամաւորների ծախքերը, և տեսնելով որ օր աւուր լայն չափեր է ստանում այդ հակայական շարժումը, գործը հաստատ հիմքերի վրա դնելու համար, նշանակել է ամսական տուրք։

Լիայոյս ենք, որ այս անգամ էլ մեր պարտաճանաչ հասարակութիւնը դարձեալ նոյն ուրախ ժպիտը երեսին կընդունէ յանձնաժողովի անդամներին, համոզված լինելով որ իր առատ նուէրներով ազատած կը լինի քաղցից գէթ մի չնչին մասը մեր տանջված թիւրքահայ փախստական եղբայրների, որոնց աչքերը յառած մեր օգնութեանն են սպասում։

Ա. Նիկողոսեան

ՀՐԱՏԱՊ ՍՓՈՓԱՆՔ ՄԱՅՐ-ՀԱՅԱՍՏԱՆՑԻՆԵՐԻՆ

Արդէն բացված է Գրական-Գեղարվեստական Սալօնի Մայր-Հայաստանցիների համար արհեստանոցը՝ այգում, ճաշարան-Թէյարանին կից։ Աշխատում են մեր համեստափայլ տիկիններն ու օրիորդները մի քանի մեքենաների վրա կարելով։

Երէկ բաժանվեց բոլոր փախստական կանանց և երեխաներին ճերմակ կտորներ իբրև երեսորբիչ և թաշկինակ։

Ստացված են նուէրներ՝

Խրնէննէր՝ օր. Հեղինէ Խանոյեանից 10 կտոր զանազան հագուստեղէն կանանց և տղամարդկանց և 11 զոյգ գուլպա։ Տիկին Նուէնէ Դոլուխանեանից մէկ դիւժին սաւան։

Դրամով՝ օրիորդ Մարիամ Մատինեանից 5 ր., Ն. Կարա-Մուրզայից 2 ր., շուշեցուց 3 ր., տիկին Նուէնէ Դոլուխանեանից 5 ր., «Մշակի» միջոցով՝ Ս. Գուլեանից 6 ր.։

Տ. Նազարեան

ՅՈՎՀԱՆՆԷՍ ԿՈՒԼՕՂԼԵԱՆ

Նա ալ գնաց Անէմխաչօյեանի հետ։ Էջմիածնէն եկողները պատմեցին իր տխուր վախճանը օտար երկնքի տակ, գաղթականի ողբալի պայմաններու մէջ։

Ո՞վ կը ճանչնայ Յովհ. Կուլօղլեանը, վանեցիներէն ի զատ։ Նա շռինդի մարդ չէր, նա պարզութեան, համեստութեան, անթերի անկեղծութեան մարմնացումն էր և այդ պատճառաւ իր սիրելի Վանը, իր գուրգուրանքի առարկան կազմող և իրմով հետաքրքրուող վանեցին միայն կըմբռնէ, թէ ի՛նչքան մեծ է իր «պարոն Օհաննէսի» կորուստը։

Կուլօղլեան յաջողագոյն աշակերտներէն է եղած այն դպրոցին, որ այնքան մեծ դեր է կատարած Վասպուրականի վերածնութեան գործին մէջ, Փօրթուգալեանի վարժապետանոցին, ուր ստացած կրթութիւնը, կատարելագործելով անդուլ ինքնաշխատութեամբ՝ զինք Վանի և թերևս թիւրքահայ մտաւորականութեան առաջին գծին վրայ կը պահէին միշտ, չնայելով որ տկարակազմ, պ. Օհաննէսը 50 և աւելի տարիներու բեռ մը ունէր իր ուսերուն վրայ։ Ինչպէս Փօրթուգալեանի բոլոր աշակերտները, Կուլօղլեանն ալ մասնակցած է մեր ամենահին քաղաքական կուսակցութեան—Արմենականութեան—դառնալով իտէօլօգը, պրօպագանդիստը դերի մէջ, և երբ 1896-ի կոտորածին մէջ նա զոհ տուաւ հարիւրաւոր գաղափարակից ընկերները հետ և իր եղբայրը, նա խոր խոցուեցաւ ատկէ և գրեց բոլոր վանեցիներուն ծանօթ իր սիրուն պօէմը, որ յետոյ տպուեցաւ 2 տարի առաջուան «Վանտոսպին» մէջ։ Սակայն նա շարունակեց մնալ իր համոզմունքներուն և իղձերուն հետ և իր կողմէ հասար եղած բարոյական օժանդակութիւնը չխնայեց Արմէնական և յետոյ Սահմ.-Ռամկավար կուսակցութիւններուն, ամեն անգամ երբ պէտք եղաւ։ Նա համոզուած էվօլիւսիօնիստ էր։ Ազգային բարքերու թեթևութիւնն և անտաշութիւնը, սխտեմատիկ և լուռ գործունէութիւնը փոխարինող ինքնախաբ աղմկարարութիւնը, փոխ առնուած, միջավայրին անհամապատասխան գաղափարներու որդեգրումը դէմ էին բոլորովին իր մաքուր զգացումներուն, համոզումներուն և համակրութեան, և նա այդ բոլորի դէմ կարտայայտուէր հասուն մտքերով, պատմական և իմաստասիրական կուռ փաստերով, այնպէս որ իր հետ վիճաբանողը գրեթէ միշտ համոզուած կը հեռանար իրմէ, եթէ ի հարկէ համոզուիլ կուզէր։ Պ. Օհաննէս ծանօթ էր ֆրանսերէնի, իմաստասիրութեան և ընդհանուր ու ազգային պատմութեան, ըլլալով միանգամայն քաջահմուտ հին և նոր հայերէնի։ Իր ամբողջ ասպարէզը ուսուցչութիւնն է եղած։ Եղած է տնօրէն Ցայնկայեններու, Վարագի, Կեդրոնականի և ուրիշ դպրոցներու. վարած է ուսուցչական պաշտօններ Վանի գրեթէ բոլոր դպրոցներու մէջ. պաշտօնավարած է նաև Բաղէշի մէջ և հասցուցած է մի քանի սերունդներ, որոնք սիրած են զինք, առանց խտրութեան, իր մաքուր, ուժեղ հայրենասիրական զգացումին, իր անկեղծութեան, համեստութեան և իր լայն զարգացման համար։

Եղած է Վանի «Վանտոսպ» շաբաթաթերթի աշխատակիցը, նաև թղթակցած է երկար տարիներ զանազան հայերէն թերթերու։

Վանի վերջին 30-օրեայ կռիւներուն՝ նշանակուեցաւ դատական մարմնի անդամ, իսկ անկէ վերջ նորակազմ կառավարութեան մէջ իրեն յանձնուեցաւ նպատամատոյց մարմնի նախագահութիւնը. յետոյ եղաւ անդամ «Եղբայրական Օգնութեան» Վանի մասնաճիւղին, երբ այս վերջինը յաջորդեց «Նըպաստամատոյցին»։ Եւ այսօր այդ պատուական գործիչը, այդ կենդանի վկան մեր ազգային վերջին կէս-դարեան վերածնութեան, մայր հողի կուրծքին վրայ բուսած այդ ինքնատիպ մտաւորական գործիչը իր գժբաղդ, վաստակաբեկ մարմինը 8-օրեայ անտանելի տառապանքներու մէջ Կովկասը նետելէ յետոյ կը մեռնի խեղճութեան և զրկանքի մէջ, հեռու գուրգուրացող սրտերէ, թողլով անոք այրի մը և մի քանի որբեր, զորս հազիւ կրնար ապրեցնել իր հասակին այլևս անհամապատասխան ուսուցչական ծանր զբաղումներով։ Հանգուցեալը ունէր ինքնուրոյն և թարգմանական զանազան աշխատութիւններ, որոնց անտիպ կը մնան։ Նա մտադիր էր մանաւորապէս գրելու Վասպուրականի վերածնութեան և յարակից դէպքերու պատմութիւնը սկսելով Խրիմեանի գործունէութեան օրերէն. իսկ այժմ գնաց կորսուեցաւ այդ բոլորը։ Ի՛նչ անփոխարինելի կորուստ։

Բայց թողունք, որ ինքը խօսի։ 96-ի նահատակներու մասին իր գրած ողբի վերջաբանը՝ քիչ տարբերութեամբ՝ կարելի է պատշաճեցնել և 1915-ի անհաւի ազգային աղէտին։

Վ. Պապիկեան

* *

Լացէք այժմ արիւն-արցունք, հայր, մայր,
եղբայր, քոյր, ամուսին,
Ցօղեցէք ձեր սիրելեաց անգերեզման ոսկերոտիք,
Ծիր ու ցան եղած սատ-անդ, դաշտ, ձոր,
հովիտ, լեռնաժայռեր,
Լուսահոգի Բարդուղիմեայ սրբարանին չորս
բոլորտիք,
Ուր անմահն Աւետիսեան գաղափարի ընկերներով,
Ուր Պետօ, Մարտիկ, Մուշեղ ինկան արի
զինուորներով։
Առաջինի նահատակներ ընդդիմամարտ պատերազմին,
Մարտագոռ այր ռազմավայրն արիւնաներկ
Այգեստանն էր,
Եւ ապա Զուխի լեռներն, Կարահիսար մինչ
Զարեանդ,
Գիւղլը-Դէրէ ու Հասփատան, վանքին առջև
օգարեցին
Հայրենեաց ազատութեան նախամարտիկ
մարտիրոսներ.
— Նորահրաշ պսակաւոր ըմբոստացման
մրցարանին,
Զոր ցեղին հաւկ ուրեմն ծնաւ հսկայ
թշուառութիւնն,
Դարաւոր ստրկութեան չարակոչկոծ երկունքէն հուր։

* *

Ա՜յ հովիկ, որ կը փչես Վանայ ծովէն,
Մշոյ դաշտէն,
Հիւսիսէն ու հարաւէն, արևելքէն, արևմուտքէն։
Հաւաքէ քու ծոցիդ մէջ, Պանդորայի տուփին նման,
Ծով-արցունք, հառաչանքներ սեւօրիկ հայ
մայրերուն,
Լաց-կական, ճիչ-աղաղակ աղածի որբուկներուն,
Հաւաքէ օրհասական հոնդիւններն վերջին
պահուն,
Թօղածան, տապարահար մեր բիւրաւոր
ինկածներուն,
—Հսկայական այն եղեռնի անգիտակից անմեղ զոհեր։
Հաւաքէ դու մանաւանդ քաջամարտիկ նահատակաց
Արիւնաբրու մարդ-գայլերուն ուղղած խըրոխտ մարտահրաւէր,
Շանթացոտ անոնց բողոքն, վրիժախանձ անոնց անէծք,
Կարմիր գնդակներով ղրկած անոնց սև լուտանքներ։
Հաւաքէ ինչ որ ցասումն, ինչ որ մոլեգք,
ինչ որ վրէժ,
Ինչ որ սոսկումն, ինչ որ սարսափ, ինչ որ
խուճապ գարհուրագին,
Զոր ծնաւ դարուս դժոխք — գարհուրանքի
այս մեր երկիր։
Հաւաքէ դու այս բոլոր, սըլվըլալով որի
անցիր
Վասպուրական մեր աշխարհի արիւնոտ
դաշտ-լեռներէն,
Մխացող աւերներէն, քար-քանդ եղած օջախներէն,
Անտէրունջ այգիներէն, պատված ծառէն,
բուրաստանէն.
Խառնէ զամենքն ի միասին ու սլացիր վէրան Աղբակ։
Գոռ Տիգրիսի ալիքներուն մէջ խօրդացող
բողոք մը կայ.
Մեր եղբարց, մեր սիրելեաց, առաքինեաց
վերջին շունչն է,
—Բարկաձայթ անեղ մասունչ գետնահալուած
արդարութեան։
Բայց անոր, հովիկ, քո ծոց, այդ ողին է
միշտ անսասան։
Կենդանի, եպարտ բազմած, նուիրական
սարաւանդներ։
Եւ շուտով ողի կառնեն մեռած շունչեր,
Խեղդուկ մարած ձայներ, հառաչանքներ,
հեծկլտանքներ, տկար բողոք,
Ողի կառնեն, կը կենդանանան, օրօտագոչ,
մրրկաձայն,
Փոթորիկն է կը պայթի համատարած
ըմբոստութեան,
Բռնութեան կաղին կիյնայ սոսկավիթխար
դղրդալով,
Ոճրապարտ գլուխներ, ձեռքեր ու անդամներ
արիւնաթաթախ
Ճզմելով, տորելով իր ահաւոր բռնին ներքև։

* *

Օ՜հ, այն ատեն արդարութիւնն փոթորիկի թաչունին պէս
Ճախրելով խոլ ու զուարթ՝ պիտի դիտէ
աւերակներն
Գոռոզ պալատներուն, ոսկեզրուաց դարպասներուն,
Ուր ծնաւ, սնաւ, մեծցաւ աշխարհաքանդ
անեղ ոճիրն։

ՏԵՂԵԿՈՒԹԻՒՆՆԵՐ ԳԱՒԱՌԻՑ

Տանր կացութիւն

Խանքենդ, 12 օգոստ.

Լաւ օրի երես չը տեսած Ղարաբաղի չարքաշ ժողովուրդը ներկայ արհաւիրքի օրերում, երբ մի կողմից պատերազմի շնորհիւ կեանքի թանկութիւն է տիրում, իսկ միւս կողմից բնութիւնն է անպտուժելի հարուած հասցրել տարվայ բերքին, մնացել է շատ նեղ կացութեան մէջ։ Եւ այդ կացութիւնը քանի գնում, այնքան կրիտիքական է դառնում։

Ժողովրդի մեծամասնութիւնը, որ կազմում է չքաւոր դասակարգը, զուրկ է իր դրութիւնը բարելաւելու գիտակցութիւնից։ Իսկ եղած սակաւաթիւ ինտելիգենտ համար-

վածները զուրկ են նախաձեռնող ոգուց, ընդունակ չեն շինարար աշխատանք անելու և, այսու հանդերձ, իներտ են դէպի շրջապատի կարիքները։

Այսպիսի պայմաններում անշուշտ հանդէս պէտք է գան ժողովրդի կողմից յատուկ ընտրված կազմակերպութիւնները, որոնք պարտականութիւն պէտք է ստանձնեն միջոցներ ձեռք առնել հնարաւորութեան չափ տանելի վիճակ ստեղծելու ժողովրդի համար։

Ընտրված կազմակերպութիւնները նախ և առաջ հոգ պիտի տանեն սպեկուլեանտների վնասակար գործունէութեան առաջն առնելու համար, որովհետև այդ սպեկուլեանտներն են, որ արհեստական կերպով բարձրացնում են կենսական մթերքների գները։ Միաժամանակ դրանց պարտականութիւնը պէտք է լինի միջնորդել ուր հարկն է, որպէս զի հնարաւորութիւն տրվի կոօպերատիվ հիմունքների վրա հասարակական ցորենի շտեմարաններ բանալու համար՝ հարկաւոր թւով վագոններ ստանալ՝ ցորեն բերելու համար, որովհետև տեղական հացի բերքը քիչ է եղել և ժողովուրդը բաւականանալ չէ կարող՝ մինչև որ դրսից ցորեն կամ ալիւր չը բերվի։

Այո, ժողովրդի այս նեղ կացութեան հանդէպ աչք գոցելը և անտարբեր մնալը դատապարտելի է։

Դէպի գործ։

Ա. Ա.

Լուրեր Սղնախի շրջանից

Սղնախ, 15 օգոստ.

Սղնախի Չրմուղուց ճիւղեր են անց կացնում գիւղերը։ Այժմ մի ճիւղ տարված է Նուկրիանի սրուարձանը, որտեղից կը տարվի Մաղարո, Բոդբէ և Վերին-Մաչխաանի գիւղերը։ Մի ճիւղ անցկացնում են նաև ռուսաց ս. Նունէի կուսանաց վանքը։

Սղնախի քաղ. և օրիորդաց պրոգիմնազիայում պարապմունքները սկսվեցին օգոստոսի 7-ին։ Օրիորդաց դպրոցում զբաղմունքներ կան II, III և IV դասարաններում, մնացած փոքր դասարաններում պարապմունքները կը սկսվեն սեպտեմբերի 1-ին։ Քաղաքային դպրոցում փակվեց պատրաստական դասարանը։

Նասօխաօրէի եկեղեցուց կորել է մի զաւր շուրջառ մօտ 100 րուբլի արժողութեամբ։ Ի դէպ է ասել, որ այս եկեղեցին, շնորհիւ հոգևոր իշխանութեան «ջերմեռանդութեան», մատնված է քայքայման և կործանման։ Եկեղեցին և նրա կից եկեղեցական շինութիւնները, որոնց վրա բարեպաշտ հաւատացեալները հազարներ են ծախսել, անտէրութիւնից քանդվում են։ Եկեղեցին չունի ոչ երէցփոխ և ոչ սեփական քահանայ, որոնք հսկէին եկեղեցու և շինութիւնների պահպանման վրա։ Առաջ եկեղեցին ունէր սեփական քահանայ, և շաբաթ, կիրակի օրերը ամբողջ տարի կատարվում էր ժամերգութիւն։ Այժմ կանոնաւոր ժամերգութիւն լինում է միայն յուլիս և օգոստոս ամիսներում, մնացած ժամանակ կանոնաւոր ժամերգութիւն չը կայ։

Նասօխաօրի ուխտատեղին յայտնի սրբավայր է սղնախեցիների համար։ Կիրակի օրերը յաճախում են մօտ 50 կառայք։ Առաջ—քահանայ եղած ժամանակ—տարեկան ծախսվում էր 400—500 ր. մոմ, այժմ կէսը հազիւ է ծախսվում։ Եկեղեցին, շինութիւնները և գաւիթը պահվում են կեղտոտ։ Շատերը հրաժարվում են եկեղեցուն երբեք նուիրելուց, քանի որ համոզված չեն, որ նրանք կը պահպանվեն։

Վրաց ս. Նունէի վանքը ծիրամուրի անտառում նոր հող ստացաւ, որտեղ պարապում են բանջարաբուծութեամբ։ Նասօխաօրէին պատկանող նախկին հողում վանքը սկսել է պահել և բազմացնել ընտանի թռչուններ։

N. N.

ՆԵՐՔԻՆ ԼՈՒՐԵՐ

ԹԻՖԼԻՍ

◆ Համառուսական քաղաքների միութեան Կովկասի ճիւղի լիազօր Ալ. Խատիսեան երէկ մեկնեց Ալէքսանդրօպօլ, որտեղից գնալու է Երևան և Էջմիածին փախստականների կարիքների հետ ծանօթանալու և շուտափոյթ միջոցներ ձեռք առնելու։ Վերադարձին Խատիսեանը դիտելու է Երևանից մինչև Դիլիջան եղած սննդական կայանները, որոնք բացված են փախստականների համար։ Երէկ Խատիսեանը հեռագրեց Երևանի և Ալէքսանդրօպօլի քաղաքագլուխներին և Էջմիածին՝ անմիջապէս պատրաստել ամեն անհրաժեշտը փախստականների համար հիւանդանոցներ բանալու համար։

◆ Փոխարքայի միջնորդութեամբ ներքին գործերի մինիստրութիւնը բաց է թողել 130,000 ր. Սուխումի շրջանի անբերրիութիւնից վնասված ազգաբնակութեան կարիքները գոհացնելու համար։ Փողը արդէն դրված է փոխարքայի տրամադրութեան տակ։

◆ Մինչև այժմ, ինչպէս յայտնի է, Բուլգարիայից Կովկաս եկող հայ կամաւորները օգտվում էին ձրիապէս ճանապարհորդելու արտօնութեամբ Վլադիկավկազի երկաթուղով, իսկ հիմա ճանապարհների հաղորդակցութեան մինիստրը համաձայնութեան է եկել Վլադիկավկազի երկաթուղու վարչութեան հետ, որ ձրիապէս ճանապարհորդելու արտօնութիւնը տարածվի և այն հայ կամաւորների վերաբերմամբ, որոնք գալիս են Ամերիկայից, Արխանգելսկի վրայով։

◆ Անցեալ օրը Թիֆլիս եկաւ Համառուսական Միութեան համաճարակային խումբը պրոֆ. Ն. Ի. Մարտինովսկիի գլխաւորութեամբ։ Խումբը մեկնում է Կարս, որտեղից գնալու է դէպի ռազմաբեմ։

◆ Նահանգապետը յայտնեց քաղ. վարչութեան, որ Միքայէլեան բերդի կոմենդանտը թոյլատրել է Բաթումից արտահանել քարածուխ և ածուխ Թիֆլիսի էլէքտրաքարշի համար։

◆ Օգոստոսի 18-ին քարածուխ չը լինելու պատճառով ֆունիկուլեօրի էլէքտրաքարշի վագոնների երթևեկութիւնը կանգ առաւ։

◆ Քաղաքագլուխ Ալ. Խատիսեանը Գանձակի քաղաքագլխին ուղարկեց հետևեալ հեռագիրը. «Խնդրում եմ հաղորդել ազգաբնակութեան և գործի մէջ լինող խոլերային դէպքերի մասին։ Շտապով փող է խնդրվում քաղաքների սանիտարական դրութեան համար։ Առայժմ յատուկ գումար չը կայ քաղաքների համար։ Նահանգապետի միջոցով դիմեցէք հակաժանտախտային յանձնաժողովին։ Երևանը և Թիֆլիսը երէկ փող ստացան»։

◆ Ամսիս 18-ին Թիֆլիսում ստացվեց 18 վագոն ալիւր։

◆ Տղայոց 5-րդ գիմնազիայի վերատեսուչ է ընտրվել Ա. Դ. Սաֆարեան։

◆ Անցած կիրակի Տ. Նազարեանի բացած ճաշարանում փախստականների համար կայացաւ հանդիսաւոր խաղողօրհնութիւն՝ երեք հոգևորականի մասնակցութեամբ։ Հանդիսին ներկայ էին մեծ թւով ինտելիգենտներ՝ գրողներ, նկարիչներ, բժիշկներ և փախստական օրիորդներ։ Հանդիսականութիւնից յետոյ Ս. քհ. Սահակեան մի կարճ ճառով դրուատեց պ. Նազարեանի գործը։ Գաղթականներին այդ օրը ճաշ տրվեց եղբայրք հ. և Ա. Առաքելեանների և տ. Հ. Առստամեանի ծախքով։ Հանդիսից յետոյ տրվեց ճաշ գաղթականներին և հիւրերին։ Բաժանվեց նաև առատ քանակութեամբ խաղող։

◆ Ստացանք «Արշալոյս» գրական, գեղարուեստական և քննադատական ժողովածուի I գիրքը, խմբագրութեամբ Երուանդ Սաղոյեանի։

◆ Վրիպակ.—«Մշակի» № 181-ում տպված նուիրաբերողների անունները՝ Զուբրէէթ և Փանեանց սխալ են, պէտք է լինեն՝ Արտաշէս Զուպրէէթ և Եր. Պալեանց։

ԲԱԳՈՒ

◆ Շաբաթ օրը Բագու է գալիս Բուխարայի էմիրը. Քաղաքը պատրաստութիւն է տեսնում հանդիսաւորապէս դիմաւորելու նրան։

◆ Բագւում խոլերայով հիւանդացել են 4 հոգի։ Հիւանդանոցներում հիւանդներ կան խոլերայով 14, կասկածելի 23։

ՌՈՒՍԱՍՏԱՆ

◆ Ըստ լուրերի Ռօձեանկօն մօտ ժամանակներս ստանալու է բարձր պաշտօն լայն լիազօրութիւններով։

◆ Մոսկվայից հեռագրում են, որ հասարակական կազմակերպութիւնները, նոյնպէս և պատերազմի առիթով ստեղծվածները 3-ական լիազօր պատգամաւոր են ուղարկում կոալիցիօն կաբինէտի համար։

◆ Մոսկվայում խմբակցական խորհրդակցութիւններ են կազմվել և կարծիք է յայտնվել, որ անհրաժեշտ է մայրաքաղաքը փոխադրել Մոսկվա։ Շատ վիճաբանութիւնների տեղիք է տուել դէպի այդ հարցը ցոյց տուած Դումայի վերաբերմունքը։ Դումային մեղադրանք է ուղղված, որ նա կանգնած չէր իր բարձրութեան վրա։ Մի քանիսը ասում էին, որ միացած հասարակական ուժերը պէտք է ցանկեն Դումայի վրայից և առանց նրան պէտք է դիմումներ անեն կառավարութեանը։ Բայց ի վերջոյ թագաւորել է Մակլակովի պաշտպանած հայեացքը Դումային օգնելու անհրաժեշտութեան մասին։ Ցանկութիւն յայտնվեց լսել երկրի ձայնը զեմստվոյի համագումարների, քաղաքային և արդիւնաբերական կազմակերպութիւնների համաժողովների միջոցով։

◆ Գոմելում հաւաքվել են 300,000 փախստականներ։

◆ Մոսկվայի քաղաքային դումայի արտակարգ մասնաւոր խորհրդակցութիւնը, յայտնելով իր հաւատարիմ հպատակութեան զգացմունքները, որոշել է միջնորդել Բարձրագոյն իշխանութեան առաջ փոփոխութիւն մտցնելու կառավարութեան կազմի մէջ և այնպիսի իշխանութիւն կազմելու համար, որ վստահութիւն վայելէր երկրում։

◆ Պետ. Դումայի նացիօնալ-պրոգրեսիստների նոր ֆրակցիան մինչև այժմ ունի 24 անդամ։

◆ Զօրքի հայթայթման խորհրդակցութեան անդամներ են ցոյց տալիս՝ Շինգարեվին, Եֆրեմովին, Շիդլովսկիին, Դմիտրիւկովին, Սավիչին, Շուլգինին, Չխեիձէին և Մարկով 1-ին։ Առաջին նիստը լինելու է այսօր արտակարգ հանդիսաւորութեամբ։

ԳԻՏՈՒԹ., ԳՐԱԿԱՆ., ԳԵՂԱՐ.

ՊՐՕՖԵՍՕՐ Պ. ԷՐԼԻԽ

Օգոստոս ամսում Համբուրգում մեռաւ պրոֆ. Պաւլ Էրլիխը, որի անուան հետ կապված է «606» կիսակոբալիստական թիւը, որով կրճատ ձևով նա անուանել էր 1910 թւին իր հնարած զառիկաթթւային բաղադրութիւնը (սալւարսան)։ Իր հնարած կամանիւթով պրոֆ. Էրլիխը որոշել էր նրա ախտահանիչ գործողութիւնը, որ մնացնում է սպիրոխետները, որոնցով լիքն են սիֆիլիսով վարակված մարմինները։

Դեռ թարմ են մեր յիշողութեան մէջ այն յոյսերը և ակնկալութիւնները, որոնք թևաւորեցին հասարակութեանը պրոֆ. Էրլիխի գիւտը տեսնելով։ Բանը մինչև այնտեղ հասաւ, որ ինքը Էրլիխը, վախենալով թէ իր հնարածին չափազանց նշանակութիւն կը տրվի, հրաւիրեց հասարակութեանը համբերութեամբ սպասել յետագայ փորձերին և չը տարվել հրապարակով։ Իր աշխատակից եապոնացի բակտերիոլոգ Հատայի հետ շարունակելով իր փորձերը, շուտով հնարեց նոր բաղադրութիւն, որ և կոչվեց «914»։

Չը նայած բազմաթիւ աչքի փորձերին, այդ բաղադրութիւնների նշանակութիւնը տակաւին վիճելի է։ Բայց յամենայն դէպս եղել են շատ դէպքեր, նոյնիսկ հիւանդութեան ծանր օրինակներ—զարգացող կաթուած և մէջքի չորացումն—երբ օգնել են այդ բաղադրութիւնները։ «914» գործ է ածվում նմանապէս և վերադարձ տիֆի ժամանակ։

Իր գիտական աշխատանքները պրոֆ. Էրլիխը կատարում էր նրա համար Ռոտշիլդի կառուցած լաբօրատորիայում Ֆրանկֆուրտ Մայնի վրա, որտեղ Պատէրինի ճեմարանը կենտրոն էր դարձել աշխարհի բոլոր բակտերիոլոգների։ Իր գիւտից յետոյ Էրլիխը ստացաւ պրոֆեսորական ամբիոն Ֆրանկֆուրտի համալսարանում, ուր մինչև այդ չէր կարող պաշտօն ստանալ որպէս հրեայ։ Միաժամանակ նրան տուին «գերագանցութիւն» տիտղոսը և ռուսական բարձր շքանշան։

Հանգուցեալը 60 տարեկան էր։

ՄԱՏԵՆԱԳՐՈՒԹԻՒՆ

П. Рорбахъ. «Война и германская политика» Москва. 1915 г. стр. 106.

(Քննադատական մերկացումներ)

II

Ամենից առաջ՝ ո՞ր կողմն է մեղաւոր համաեւրոպական պատերազմի մէջ։

Դնել հարցը այդ կերպով՝ նշանակում է ժխտել հարցի լրջութիւնը։ Միայն քաղքենական գլոյցի մէջ կարող է այդպիսի հարց տալ սովորական обыватель-ը։ Իսկ գիտական մտածողութեան համար չը կայ բնաւ «մեղաւորի» և «արդարի» հարց՝ պատմական խոշոր երևոյթների լայնիքը ոլորապտոյտների բացատրութեան մէջ։ Հարց կարող է լինել միայն երևոյթի ծագումը նախապատրաստող և նախապայմանաւորող պատճառների մասին։ Իսկ այդպիսի պատճառները կարող են յղանալ ու հասունանալ ամենից վաղ և ամենից վտանգաւոր չափերով այն երկրում, որի փարթամօրէն զարգացած կապիտալիզմը զուրկ է գաղութներից, նշանակում է՝ անկուշտ է և կարօտ՝ հարկատրական նուաճումների, որի իմպերիալիզմը, հետևապէս, ագրեսիվ, յարձակողական է, ուրեմն նաև՝ ռազմական, և որի անհուն միլիտարիզմը մի ահաւոր սպառնալիք էր ամբողջ Եւրոպայի համար 25 տարի շարունակ՝ Վիլհէլմ II-ի «վճռված խաղաղութեան» չարագուշակ լռութեան շրջանում։

Բայց Ռօհրբախի դիտաւորութիւնների համար ամենևին ձեռնտու չէր հարցը դնել այդ միակ ճշգրիտ մակարդակի վրա։ Մի կողմից նա շատ գեղեցիկ կերպով պատկերացնում է իր գրքի մէջ («Գերմանիայի էվոլիւցիան» և «Գերմանիայի արտաքին քաղաքականութեան հիմնական խնդիրները» գլուխներում) — երբեմն նոյնիսկ աչքի թունդ գործելով մատերիալիստական պատմահայեցողութեան բնագաւառը — Գերմանիայի մասնակցութեան հսկայական թափը համաշխարհային տնտեսութեան բոլոր սահմաններում. ապա զանգատաւոր տոնով շեշտում է, որ տնտեսական մասնակցութեան այդ խոշոր չափերը համապատասխան չունի Գերմանիան քաղաքական դեր ու ազդեցութիւն համաշխարհային քաղաքականութեան (դրա տակ հասկացէք գլխաւորապէս անդրօվկիանոսեան-գաղութային քաղաքականութեան) ծանրակշիռ հարցերի մէջ։ Միւս պետութիւնները՝ հին գաղութատէր Անգլիան ու Ֆրանսիան և թէև կապիտալիզմով յետամնաց, բայց լայնածաւալ Ռուսաստանը չունեն այդ սուր հակասութիւնը՝ տնտեսականի և քաղաքականի միջև։ Գերմանիային անհրաժեշտ է վարել Weltpolitik (համաշխարհային քաղաքականութիւն)՝ իր Weltwirtschaft-ի (համաշխարհային տնտեսութիւն) պահանջած չափերով։ Բայց համաշխարհային քաղաքականութեան բազիսը կարող են կազմել միայն գաղութային տերիտորիաներն ու կղզիները. ուրեմն ինչ է մնում Գերմանիային, երբ երկրագունդը՝ իր լաւագոյն ու խոշորագոյն մասերով՝ արդէն վաղուց է բաժին ընկել միւս պետութիւնների ձեռքը։ Գերմանիային մնում է պատրաստվել, անդադար պատրաստվել ծովի և ցամաքի վրա՝ իր քաղաքական միսիան կատարելու համար։

Մինչև այդ կէտը հասցնում է Ռօհրբախը իր թեման ամենայն հետևողականութեամբ և փաստական տուեալներով։ Հէնց այդ կէտում ընդհատում է նա իր մտքերի զարգացման տրամաբանական թելը, փոխանակ հասցնելու այն մինչև զարգացման վախճանական կէտը։ Հարց է ծագում. ինչու էր Գերմանիան անդադար պատրաստավում. միայն «սպառազինված խաղաղութիւն» պահպանելու համար։ Բայց չէ՞ որ խաղաղութեան պայմաններում Գերմանիան չէր կարող կօլօնիաներ ձեռք բերել իր համաշխարհային քաղաքականութեան համար։ Չէ՞ որ նա խաղաղ ճանապարհով կամ դիպլոմատական վաճառքով չէր կարող ստանալ որևէ գաղութ այս կամ այն պետութիւնից։ Թէ՞ պարապ սպառնալիքներով և լարված կոնֆլիկտներով էր ուզում Գերմանիան ահաբեկել մէկին կամ միւսին և նուաճել նրա գաղութային սեփականութիւնը, առանց արեան կաթիլ թափելու։ Բայց չէ՞ որ այդ կոնֆլիկտների տարեգրութիւնը —ամենացայտուն օրինակը՝ Մարոկկոյի դէպքը իր երեք անգամեայ կրկնութեամբ—վկայում է, որ դիւանագիտական բանակցութիւնների ընթացքում փառաւորապէս կզիջվում է Գերմանիան և ձայների բազմութեամբ վճռվում է հարցն ի վնաս նրան։

Ոչ, Ռօհրբախը դաւաճանում է իր մտքերի յաջորդականութեանը։ Նա չունի իր կուզակից, էլ աւելի կատաղի իմպերիալիստ գեներալ Բերնհարդիի (ներկայումս գերմանական գեներալ շտաբի ամենաազդեցիկ անդամը) խիզախութիւնն ու բացայայտ լեզուն, որը բարձրաձայն յայտարարում էր, որ Գերմանիան անդադար սպառազինվում է «մի քանի ֆրոնտների վրա նախայարձակ պատերազմ մղելու համար»։ Ռօհրբախը դիւանագիտական զգուշութեամբ է արծարծում իր մտքերը, ինչպէս Վիլհէլմ II-ն է վարվում իր հրապարակական ճառերի մէջ։ Բայց որովհետև այն, ինչ Ռօհրբախի պաշտելի կայզերը (որի խաղաղասիրութեան մէջ նա այնքան հաւատացած է՝ ցոյց տալիս իրան) հաւատացրել է արտաքին աշխարհին, լոկ անշահախնդրութիւն է եղել և իր կրծքի տակ փայփայել է նա ամենամեծ ռազմամոլ աշխարհաւեր ծրագիրներ (տես Վիլհէլմի մասին մեր յօդուածը «Մշակի» № 174 և 175), ուստի մաղաչափ իրաւունք չունի մեր նորակոչ պրոֆեսորը անկեղծութեան ատեստացիաներ սպասելու իր օտար ընթերցողներից։

Բայց մենք չենք ուզում այսքան ներողամիտ լինել դէպի Ռօհրբախը. կուզենայինք հայ ընթերցողների առաջ դնել նրա դատողութիւնների կոմիկական հակասութիւնը և դրանով, թւում է մեզ, տրագիկական գաղտնիքի ծալքը բաց անել՝ իր իր մթածածկոցի տակից։

«Մենք սովորված էինք սկսել պատերազմը, որովհետև յարձակվել էին մեզ վրա, մեզ ոչնչացնելու համար. բայց բաղդաւոր պէտք է համարենք մեզ, որ Ֆրանց Ֆերդինանդի մահը եղել է 1914 թւականին։ Երկու տարուց յետոյ (այսինքն 1916 թ.) մեզ համար շատ աւելի դժուար կը լինէր, կը պահանջէր աւելի մեծ զոհեր, և, գուցէ, կունենար կասկածելի ելք», այսպէս է դատում Ռօհրբախը։ Բայց ինչու այդքան բարեյաջող էր 1914 թւականը Գերմանիայի համար պատերազմելու տեսակէտից և ինչու, ընդհակառակը, 1916 թւականը աննպաստ կը լինէր։ Բարեբաղդաբար գտնում ենք Ռօհրբախի մօտ այդ հարցերի պատասխանը։ «Պատերազմը բռնկվեց ամառվայ կէսին,—ասում է Ռօհրբախը,—այլ ոչ այն ժամանակ, երբ մեր հացը սպառվելու վրա կը լինէր, որ մեր թշնամիների համար աւելի ձեռնտու կը լինէր։ Մեր հունձը հազուագիւտ առատութիւն է ունեցել 1914 թ., ունեցել ենք նաև բաւարար չափով միս և այլ կենսական պիտոյքներ. Ռազմամթերքի տեսակէտից նոյնպէս, ինչպէս և ցամաքային և ծովային ուժերը եղել են կատարեալ պատրաստութեան մէջ հէնց այդ թւականի ամառը»։

Եւ Ռօհրբախը խոստովանում է ակնյայտօրէն, որ դաշնակիցները պատրաստ չեն եղել պատերազմի 1914 թ.։ Նրանք մտադրվել էին, մեր հեղինակի վկայութեամբ, 1916 թւակ. յարձակվել Գերմանիայի վրա, որովհետև այդ ժամանակ պատրաստ կը լինէր և Ռուսաստանը՝ իր ստրատեգական երկաթուղիներով արևմտեան սահմանագլխին, իր ռազմամթերքով և իր ռազմանաւային մեծ ծրագրի իրականացումով, և Ֆրանսիան՝ իր զօրաթւով, երեք տարւայ զինուորական օրինագծի շնորհիւ։ Այնպէս որ՝ 1916 թւականի պատերազմը, եթէ մանաւանդ սկսվէր գարնան սկզբին, երբ Գերմանիայում հացի պաշարը ընդհատվելու վրա է լինում, շատ վտանգաւոր կը լինէր Գերմանիայի համար։

Ահա Ռօհրբախի բացատրութիւնները։

Կարդում ես և մտածում, որ կամ այդ մարդը չափազանց միամիտ է, կամ միամիտ է ձևանում և կամ հեշտ խաբվելու չափ միամիտ է երևակայում իր ընթերցողներին։

Ակամայ հարց ես տալիս. ինչ հիման վրա դաշնակիցները (Ռուսաստանը, Ֆրանսիան և Անգլիան) բարիք են ցանկացել Գերմանիային, սկսելով պատերազմը այն թւականին (1914 թ.), երբ դա ամենից ձեռնտու էր նրան. և ինչ հաշւով նրանք չարիք են ցանկացել իրանց իրանց՝ չը սպասելով այն թւականին (1916 թ.) պատերազմի փող հնչեցնելու, երբ իրանց համար ամենից ձեռնտու կը լինէր։

Մեր նորակոչ պրոֆեսորի հակառակ լոգիկան ստիպեց մեզ այդպիսի տարօրինակ հարց տալու նրան։ Եւ գիտէ՞ք ինչ պատասխան է տալիս մեր անճարակ հեղինակը. ճիշդ այս. «Այնու ամենայնիւ ճակատագիրը դատապարտեց մեր հակառակորդներին հէնց այժմ (1914 թ.) ելնելու դաշտը»։ Այստեղ արդէն փակվում է ամեն մի ախորժակ, վիճելու գիտնականօրէն տրտղոսաւորված գերմանացու հետ, որովհետև նրա անճարակութիւնը հասնում է արդէն պառաւ տատի կոմիկական դրութեան։

Բայց Ռօհրբախը ինքն իրան էլ աւելի ծաղրալի կացութեան մէջ է դնում իր հետևեալ և վերջին բացատրութեամբ։ Բանից երևում է, որ ոչ Ֆրանսիան, ոչ Անգլիան և ոչ նոյնիսկ ռուս կառավարութիւնը չեն ցանկացել պատերազմ սկսել 1914 թ., զգալով որ իրանք անպատրաստ են։ Ապա ո՞վ եղաւ պատճառը, որ դրդեց նրանց, ըստ Ռօհրբախի, առաջին յարձակումը գործելու, այսինքն պատճառ դառնալու համաեւրոպական պատերազմի բռնկման։ Պատասխան՝ պանսլաւօնական շարժումը Ռուսաստանում։ Լա՛ւ լսեցէք, ընթերցող. ըստ Ռօհրբախի՝ պանսլաւօնիստները ստիպել են ռուս կառավարութեանը, իսկ սա «բաւական ուժ չը զգալով պանսլաւիզմի փոթորկալից պահանջներին դիմադրելու՝ յայտնում է Ֆրանսիային և Անգլիային՝ մենք ուզում ենք և պարտաւոր ենք հէնց այժմ պատերազմելու»։

Դատելակերպի աւելի խղճալի կացութիւն անկարելի է երևակայել։ Երեք մեծ պետութիւնների բէալ շահերը հակառակ են եղել պատերազմելու 1914 թ., բայց այնու ամենայնիւ պատերազմել են՝ պանսլաւիստական գրուպաների աղմուկներից հարկադրված։ Ուրեմն ոչ միայն Ռուսաստանը, այլև—լա՛ւ լսեցէք—Ֆրանսիան ու Անգլիան զոհել են իրանց շահերը պանսլաւիզմին՝ ենթարկելով իրանց պետական գոյութեան ճակատագրական ռիսկի։

Այդպիսի մտաւոր փթթումներով կարող է Ռօհրբախը գուցէ կերակրել և բաւարարութիւն տալ իր հայրենակից Միխէլներին, բայց ոչ մի արտասահմանցու։ Մտածողութեան ամենաողորմ և ռաֆինիրոտ ցինիզմ է հարկաւոր՝ փաստերը այդ աստիճան խեղաթիւրելու համար։ Բայց այդ խեղաթիւրումը, բարեբաղդաբար, անցել է մտքի տափակութեան այնպիսի մի բովով, որ նա ոչ միայն տրամաբանական հակասութիւնների ցանցի մէջ է խճճում հեղինակին, այլև քրէական յանցագործութեան ուժեղ ստուեր է ձգում հեղինակի հայրենիքի վրա։ Եթէ ինքը Ռօհրբախը արքիդուքս Ֆրանց Ֆերդինանդի սպանութիւնը հէնց 1914 թ. բաղդաւորութիւն է համարում Գերմանիայի համար, որովհետև վերջինս եղել է պատերազմական կատարեալ պատրաստութեան մէջ, հակառակ դաշնակիցների անպատրաստ վիճակի, ապա դրանից կարելի է միայն մի հատիկ եզրակացութիւն անել, որ ընդունելի լինի ամեն մի նորմալ դատող ադամորդու համար։ Մի բանական եզրակացութիւն իր բնական երկընտրանքով. կամ աւստրիական թագաժառանգի սպանութիւնը եղել է պատահական (անկախ Գերմանիայից) և Գերմանիան շահագործել է միայն այդ յարմարագոյն առիթը՝ իբրև պատերազմ յայտարարելու փառաւոր նպաստաւոր մօմենտ. կամ թէ սպանութիւնը եղել է կանխօրէն կազմակերպված (Գերմանիայի գիտութեամբ) պատերազմական նոյն դիտաւորութեան համար։ Երկուսից մէկը։

Ինքը՝ գերմանացի իմպերիալիստն է իր փաստական տուեալներով տրամադրում ամեն մի անաչառ քննադատի՝ յանգելու այդ միակ ճիշդ և միակ հնարաւոր եզրակացութեան։ Բայց Ռօհրբախը, հասկանալի է, չէր կարող այդպիսի մի ինքնասպան խոստովանութիւն անել. Նա չէր կարող հրապարակով իր սեփական տուեալներից հանել ultima ratio. Նա նոյնքան պիտի կեղծէր, որքան Վիլհէլմ II-ը՝ 70-ական թւականներից սկսած «անդադար պատերազմի համար պատրաստվող» (Վիլհէլմի սեփական խօսքերը) պետութեան գլուխը, որ, այնու ամենայնիւ, խաղաղասէր անմեղ գառնուկ պատկերացրեց իրան իր ժողովրդի առաջ, ասելով որ ինքը ստիպված է սուրը պատեանից հանում հայրենիքը պաշտպանելու համար թշնամական յարձակումներից։ Ռօհրբախը նոյնքան պիտի խեղաթիւրէր, որքան իր պատրօն Բեթման-Հօլվեգը, որ հնարեց այն մեծ սուտը՝ քաղաքական կուսակցութիւնների ներկայացուցիչներին ցոյց տալով Վօլֆի գործակալութեան շինծու հեռագիրները, որ իբր Ռուսիան գրաւել էր արդէն գերմանական երկու քաղաք Արևելեան Պրուսիայում, նոյնիսկ նախ քան պատերազմ յայտարարելը։

Այդպէս է միշտ. քաղաքական կուլիսի ներկայացուցիչները պիտի ստեն, կեղծեն և խեղաթիւրեն ամեն կերպ, հագնեն անմեղութեան ու խաղաղութեան սպիտակ շապիկներ՝ անգիտակ ամբոխին և ստրկամիտ զօրքին խելացնոր ոգևորութեան գիրկը մղելու համար։

Եւ ահա է Ռօհրբախը, եթէ ոչ այդ տիրող կուլիսի արքանեակ ներկայացուցիչներից մէկը։

Պատմագէտ Լամպրեխտից, տնտեսագէտ Զոմբարտից և իրաւագէտ Շիւկինգից յետոյ գաղութագէտ Ռօհրբախը չորրորդ գերման պրոֆեսորն է, որի վրա առանձնապէս կանգ առանք։ Դրանց մէջ միայն պրոֆ. Շիւկինգն էր, որի քաղաքացիական պարտագիտակցութիւնը և համարձակ աշխատամտութիւնը՝ Վիլհէլմեան հիմնասավ վարակված իր կոլ-

[illegible]

B. Lucifer

ԱՐՏԱՔԻՆ ՏԵՍՈՒԹԻՒՆ

ՊԱՐՍԿԱԿԱՆ ԳՈՐԾԵՐ

Ղազվին, 11 օգոստոսի

[illegible] պէս և անգլին ռազմամթերք է ափ հանված։

Բուշիրի գրաւումը ապացոյց է այն բանի, որ անգլիացիք վճռապէս որոշած են խիստ միջոցների դիմել, եթէ Պարսկաստանը զէնք բարձրացնի դաշնակիցների վրա։ Որպէս ծովային պետութիւն՝ Անգլիային ապագայ իր գործունէութեան հաստատուն պատուանդան ստեղծելու համար էլ անհրաժեշտ է Բուշիրի գրաւումը, ապա թէ ոչ թշնամական ընթացք բռնելիս չափազանց դժուար կը լինէր ցամաք դեսանտ իջեցնելը։ Այժմ Բուշիրը ներկայանում է կենտրոն, որտեղից զօրքեր են առաքում այլ քաղաքներ․ ներկայումս անգլիական և ռուսական..... հոգինոց մի զօրամաս... գտնվում են աւղանական սահմանագլխում, Սիստանում․ անշուշտ այս բոլորը ոչ միայն արգասիք է գերմանական կազմած ֆէդայական խմբերին ճնշելու ձեռնարկութեան, այլ նաև նախապատրաստութիւն՝ աւղանական շարժումները արմատախիլ անելու, որտեղ գործում են նոյնպէս գերմանացիք։

Աւղանստանի սահմանագլխում մի քանի գերմանացիք կազմակերպել և կազմակերպում են խմբեր, որոնք պէտք է կռւեն Ռուսաստանի դէմ և աշխատեն ոտքի հանել աւղանիստանը․ այսպիսի մի վտանգի առաջն առնելու համար է որ ներկայումս ամբողջ աւղանական սահմանը հիւսիսային կերպով շարված են ռուս-անգլիական զօրքերը։ Մուքը-Սիահքուհից մինչև Բիրջանդ անգլիական զօրքերով, իսկ Բիրջանդից մինչև Մէշէդ... գրաւված են։ Անշուշտ այս պատնէշը բաւական է, որ գերմանացիք անկարող լինեն այդ շրջանում խոշոր անկարգութիւններ առաջ բերել, հետևապէս և՛ Պարսկական Աւղանիստանի սահմանից նրանք անկարող կը լինեն Աւղանիստանին դէպի պատերազմ մղել։

Բուշիրի գրաւումը անգլիացիներից ոչ միայն ձեռնարկութիւն է, այլ ընդհակառակն բոլոր պարսկական ժանդարմներն և զինված ոյժերը զինաթափ են արված․ քաղաքի ղեկավարութիւնն ու դատավարութիւնը իրանց ձեռքն են առել անգլիացիք, և մեծ-բրիտանական դրօշակը ծածանում է ամենուրեք․ ոչ մի պարսկական դրօշակ այլևս չը կայ այստեղ։

Բուշիրի շրջակայքում գտնված զինված աւազակարարոյ տարաբական ցեղեր մի քանի յարձակումներ են գործել անգլիական զօրքերի վրա և ջարդվելով ետ են փախել։ Պարսից կառավարութեան դիրքը հանդէպ այս յարձակումների շատ պարզ է․ զգալով որ զէնքով ոչինչ չը պիտի կարողանան անել, նաբակայմ կաբինէտը կարգադրել է դադարեցնել յարձակումները, մինչև կառավարութիւնն ինքը դիպլոմատիկան ճանապարհով խնդիրը լուծի յօգուտ իրանց։

Գերմանացիք Հարաւային Պարսկաստանում օրից-օր սպառնական դրութիւն են ստեղծում, և մենք շուտով ականատես կը լինենք նաև Շիրազի գրաւմանն անգլիացիների կողմից, որովհետև Վասիմուս անունով մի գերմանացի՝ չաշղացի ցեղերից 1000 հոգուց բաղկացած մի զօրամաս է կազմել և սպառնում է յարձակվել Շիրազի անգլիական հաստատութիւնների վրա։ Պարսից հեռագրական գործակալութիւնը հաղորդում է դրութեան կրիտիկական լինելը։

Ռուսաց և անգլիական հիւպատոսները, որ Քիրմանշահի վերջին դէպքերից յետոյ փոխադրվել էին Համադան, այժմ ճանապարհվել են դէպի Քիրմանշահ, բայց գերմանական հիւպատոսը չէ ցանկանում այդ, ուստի Նազար-շահ ցեղապետի 150 ձիաւորով եկել է Բիսիթուն, որպէսզի չը թողնի սրանց մուտքը Քիրմանշահ․ կառավարութիւնը ուղարկում է 300 ժանդարմ, Թնդանօթ, որպէսզի բռնի կերպով յիշեալներին տանեն Քիրմանշահ․ այժմ սպասում են Քանկավարում մինչև ժանդարմների հասնելը այնտեղ։

Քաշանի շրջանում Նայիբ Հիւսէյնի քաշիի և բախտիարցիների միջև արիւնահեղ ընդհարումներ են տեղի ունենում, որպէսզի Քաշանը ազատեն այդ ինքնակոչ մարդուց, որ Մահմադ-Ալի շահի օրերից ապստամբ է և այդ շրջանի տէր և տնօրէնը։

Այս օրերում Ղազվինից 7 մղոն հեռաւորութեան վրա, ուր ապրում են մօտ 60,000 ընտանիք զահրացի շահսէվան ցեղեր, կառավարութեան և նրանց ցեղապետ Մամադ-Հասան խանի միջև կռիւ ծագած լինելով՝ մի գունդ ժանդարմ, 2 շնէյդէր թնդանօթ և մի քանի շվէդացի օֆիցերներ՝ նրան բռնելու համար ճանապարհվեցին։ Կռւի տաքացած մոմենտին, երբ շվէդացի հրամանատարը հրամայում է գրոհ տալ Մամադ-Հասան խանի վրա, որ ամրացել էր մի բլուրի վրա 150 ձիաւորով, հանդիպում է ժանդարմների հակառակութեան․ շվէդացի օֆիցէրը սուրը մերկացնելով խփում է և մի ժանդարմի գլուխը թռցնում, իսկ մի ուրիշի թևը կտրում է և հրամայում առաջ ընթանալ, բայց ժանդարմները չեն հպատակվում, և շփոթի ու աղմուկի մէջ մի գնդակ կպչում է շվէդացու կրծքին և մեռնում է րոպէապէս։

Կռիւը դադարում է և նոր օգնական ոյժեր են ղրկվում։

Այս դէպքը որքան որ ցաւալի է, նոյնքան էլ օրինակելի է պարսիկ այն ոյժերի համար, որոնք ժանդարմերիայի վրա իրանց յոյսը դրած՝ սպառնում են պատերազմել օրինակ Ռուսաստանի դէմ։ Սա հաստատում է այն ընդհանուր կարծիքը, որ պարսիկը որքան էլ մարզվի, այնու ամենայնիւ նոյն թուլամորթ և ափիոնի ազդեցութեան տակ կազմալուծված անձնաւորութիւնն է։

Ենթադրում են, որ շվէդացին սպանված է հէնց իւրայինների կողմից։

Թէև 55 օրեայ կառավարութեան բացակայութիւնից յետոյ Մուստաֆի-էլ-Մամալէքը կազմեց կառավարութիւնը և մինիստրներին ներկայացրեց մէջլիսին, բացի պատերազմի մինիստրից, որը ընդունած է եղել Սիփէհդար Ազամը, բայց յետոյ մերժել է և մէջլիս չի եկել։ Սակայն լոկ մինիստրներին հրաւիրելով ի հարկէ չի վերջանում ճգնաժամը, որովհետև կառավարութեան չը լինելու պատճառով գործերը չափազանց խճճվել են, և Հարաւային Պարսկաստանում գերմանացիք ցեղերի հրամանատարներ են դարձել․ երբ այս և այլ հանգամանքներ վերանան և հովանաւորող ռուս և անգլիական կառավարութիւնները գոհ լինեն, անա այն ժամանակ կը լինի ճգնաժամի վերջանալը։

Ս. Ցովեան

ՍՔԱՆԴԻՆԱՎԵԱՆ ՆԱՄԱԿՆԵՐ

Ուղեւորի Նօթեր

Քրիստիանիա (Նորվէգիա), 24 յուլիս

Մեզի հետ կարծես գարունն ալ նոր հասած է հոս․ այնպէս կիմանամ թէ սովորաբար երկու եղանակ կը տիրէ Սկանդինավեան ցամաքակղզիին վրայ, բացի Շուէդի հարաւային մասէն, ուր քիչ թէ շատ տաք կը լինի երբեմն ամառուան եղանակին։

Երկու օրուայ հիւսիսէն հարաւ երկաթուղիով ըրած ճամբորդութեանս միջոցին հազիւ 10—15 քառակուսի մղոն հարթավայրեր միասին կրցայ տեսնել․ մնացած ամբողջ մասը խիտ անտառներով և ծառոտ լեռներով շրջապատուած է։ Մեր գնացքին շարունակ լճերու և գետակներու կը հանդիպէինք։ Գիւղական տներ ցանցառ հոս ու հոն․ զարմանալի կը թուէր ինձ սկանդինավեան ժողովուրդին այդ հսկայական անտառներու ծոցին մէջ ապրելու սովորութիւնը․ թէ ի՛նչպէս կապրէին և ի՛նչպէս կը սիրէին այդ կեանքը, ինձ անհասկնալի կը մնար․ բայց բան մը, որ իմ խորին ուշադրութիւնս կը գրաւէր, այն էր, որ այս ժողովուրդը բարեկեցիկ կը թուէր․ բոլոր գիւղական տները գեղեցիկ երեսյթով փայտաշէն էին և ներկուած, բնակիչները ամենքն ալ առանց բացառութեան քաղաքացիի մաքուր և պարզ ճաշակով հագուած էին․ անոնց երեւյթը այնչափ համակրելի կը թուէր, որ ուղեւորին իր օտարութիւնը մոռցնել կուտար․ այս արտաքին հրապոյրը քիչ անգամ տեսած եմ իմ շատ մը օտար երկիրներ ճամբորդութեանս միջոցին․ այսպէս ինքնաբերաբար յաճախ կը փորձէի անգլիերէն լեզուով խօսակցիլ անոնց հետ գնացքի թէ կայարաններու մէջ, թէև գիտէի, որ անոնք ունին իրենց սեփական լեզուն ու գրականութիւնը, որմէ ոչ մէկ բառ կը հասկնայի ես․ զարմանքով տեսայ, որ ամեն տեղ անգլիերէն խօսողներու թիւը մեծ է․ մանաւանդ նոր սերունդը՝ տղամարդ թէ աղջիկ ամենքն ալ մաքուր անգլիերէն գիտէին․ այս մասին հետաքրքրութեանս գոհացում տալու համար այլ և այլ տեղեր հարցուցի, թէ ինչպէս կըլլայ, որ այսչափ շատ անգլիերէն խօսողներ կան երիտասարդ սերունդին մէջ․

— Դպրոցներու մէջ կը սորվինք անգլիերէն,—կը պատասխանէին։

Հակառակ որ երկրին ոչ կլիման և ոչ ալ տեսարանները լաւ կը թուէին ինձ, անսահման համակրանք մը կը ստեղծուէր ներսս դէպի տեղական ժողովուրդը, որուն կը վստահէի անվերապահօրէն և ինքնաբերաբար։

Իմ հետազօտութեանս մէջ գտայ, որ սքանդինավեան ժողովուրդը կապրի եւրոպական քաղաքակրթութեան բարձր յենակէտին վրայ․ թէև երկրին հողը ոչ նպաստաւոր արդիւնաբերութեան՝ բացի փայտեղէնէ, սակայն ժողովուրդը կցած է իր կրթական և տնտեսական չափանիշով ինքզինքը գնահատել տալ իր պատկանած եւրոպական ընտանիքին մէջ։

Գիւղերը թէ փոքր քաղաքները, ուսկից կանցնէինք, ունէին իրենց մասնաւոր հրապոյրը։

Կայարաններուն առջև թէ ճանապարհին վրայ ամեն հասակի ու սեռի անձերը թաշկինակներով կամ ձեռքի վերեվար շարժումներով մեզի ողջերթ կը մաղթէին։ Այս հաճելի տպաւորութեան տակ յուլիս 11-ի գիշերուան ժամը 10 և կէսին կը հասնինք Քրիստիանիա, Նորվէգիոյ մայրաքաղաքը։

Քաղաքը շինուած է համանուն ծոցին խորը՝ անտառիկ բնական դիրքերով և ամբոցներով պաշտպանուած ծովի կողմէն։ Ունի շատ աւելի Թիֆլիսի բնական դիրքը և երեւյթը։ Թէև աւելի բազմամարդ։ Քիչ անգամ տեսած եմ քաղաքներ Եւրոպայի և Ամերիկայի մէջ, որոնք ունենան համանման մաքրութիւն, քան ինչ որ ունի Քրիստիանիան․ փողոցները մաքուր սալայատակուած ու լայն են, առեւտրական տուները և խանութները եւրոպականին կը համապատասխանեն․ համալսարանները և մանաւանդ ազգային թատրոնն ու միւզէները քաղաքին ամենափայլուն շէնքերն են․ կեդրոնական մասը իր շրջակայ փողոցներով և շէնքերով գեղեցկութեան և պէսպիսութեան մեծ փայլ մը կը կրէ, մանաւանդ Carl Johan փողոցը, ուր կը գտնուին նշանաւոր հօթէլները և պարլամենտի շէնքը։ Այս փողոցին վրայ ազգային թատրոնի գեղեցիկ հրապարակին առաջ Նորվէգիոյ քաղաքացիները իրենց հայրենիքին մեծ մտաւորականներուն՝ Հէնրիխ Իբսէնի, Հօլբէրգի և Բեօրնսընի փառաւոր արձանները կանգնեցուցած են․ անդին թագաւորական պալատը իր արտաքին անշքութեամբ և պարզութեամբ իր գեղեցիկ դիրքին շնորհիւ ամեն անցորդի ուշադրութիւնը կը գրաւէ․ կը մօտենամ պալատին և կը շրջիմ մէկ-մինակ՝ զայն շրջապատող հասարակաց պարտէզը։

Ամենուրեք հանդիպածս երկսեռ ժողովուրդին մաքուր և նոր շորերը այն տպաւորութիւնը կը թողուն, թէ բնակչութիւնը ընդհանուր առմամբ հարուստ է։

Քաղաքը իր բազմաթիւ գեղակերտ հօթէլներու հետ ունի նաև շատ մը զինետուներ․ վարեջուրը գործածական և ընդհանրացած խմելիքը կը կազմէ տեղական ժողովուրդին․ հակառակ այս հանգամանքին՝ 3 օրուան մէջ հազիւ 8 գինովներու հանդիպեցայ, որոնցմէ մէկը կին էր։

Ուղևորական հետաքրքրութեանս բերումով հոս կը նշմարէի գերմանական համահաւասար ազդեցութիւնը անգլիականին։ Իսկ ներկայ համեւրոպական պատերազմին պատճառով կը թելադրէի այն ճամբորդներուն, որոնք Ռուսաստանէն Ամերիկա կամ Ամերիկայէն Ռուսաստան կը մեկնին այս ճանապարհով, աւելորդ չսեպէին նախազգուշութիւն ընել գլխաւոր կայարաններու, մանաւանդ սահմանագլուխներու վրայ Քաբունկի կամ Հափարանտայի մէջ պատերազմական լուրերու մասին ոևէ տեսութիւն պարզելու անծանօթ անձերու, որոնց մեծ մասը, կրնանք ըսել, գերմանական լրտեսներ կը թուին ըլլալ։ Հափարանտայի մէջ, Շուէդի սահմանագլխին վրայ, այս կասկածը ունեցայ արդէն դէղանի կնոջ մը ճաշարանի մէջ ինձ ուղղուած հարցափորձերէն։

Գիսակ

Խմբագիր-հրատարակիչ՝

Հ. ԱՌԱՔԵԼԵԱՆ

Печатать дозволено военной цензурой.

ԿՈՂՄՆԱԿԻ ՀԱՅ ՈՐԴԱԳՐ.

Թիֆլիսի Ժողովարանի անդամների շըրջանում՝ Ժողովարանի աւագներ Լեոն Տէր-Ցովհաննիսեանի և Կարապետ Շիրինեանի միջոցով հանգանակված 1459 ր. 25 կ. գումարի նուիրատուների ցուցակը․

Ա. Տէր-Իսրայէլեանի միջոցով մի խումբ անյայտ անձնաւորութիւններից 60 ր., Կ. Շիրինեան, Խ. Կիլիտչեան, Գ. Տէր-Աբրահամեան, Մ. Գօրգիջանեան, Հ. Եսայեան, Ս. Սիմոնեան 50-ական ր., Օ. Ջիգիթեան, Կ. Վարձիեան, Գ. Դաւիթեան, Ս. Գասպարեան, Ա. Պօղոսեան 25-ական ր., Ղ. Այդինեան 20 ր., Գ. Դէգուկեան, Ց. Խաբազեան և Դ. Ջալալեան 15-ական ր., Լ. Տէր-Ցովհաննիսեան, Ն. Ցարութիւնեան, Ե. Մնացականեան, Գ. Հասան-Ջալալեան, Լ. Տէր-Աւետիքեան, Ց. Ջաթալբաշեան, Գ. Բաբալեան, Ց. Տէր-Ստեփանեան, Ց. Սէյլանեան, Մ. Գրիգորեան, Տ. Գրիգորեան, Աստրեան, Ս. Արզվեան, Ս. Աւետիսեան, Ց. Ցովսէփեան, Մ. Ալէքսանդրեան, Հ. Եգիեան, Ս. Փաշեան, Ն. Աթաբէկեան, Ս. Թումանեան, Մեծատունեան, Ս. Ցովսէփեան, Ա. Պետրոսեան, Հասան-Ջալալեան, Ա. Ասլեան, Ց. Մայսուրեան, եղբ. Ցակոբջանեաններ, Բասինեան, А. Гржебинъ, Ս. Ցարութիւնեան, Ն. Թանդոյեան, Գ. Մանթաշեան, Ա. Աֆրիկեան, Մ. Մէլիքեան, Ա. Ծիծօխյեան, Մ. Մարտիրոսեան, Հ. Տէր-Պօղոսեան, Ս. Աֆանասեան, Ղ. Մելքումեան, М. Германовичъ, Տ. Եսայեան, Գ. Մեասնիկեան, Ն. Օհանէզեան, Ց. Տէր-Աստուրեան, բժ. Մովսիսեան, Ի. Վլասեան, С. Будникъ, Հ. Սէյլանեան 10-ական րուբլի, Ա. Ձգնաւորեան 8 ր., Գ. Սուլեան, Ց. Ցակոբեան, Վ. Ղամբարեան, Լ. Ադամեան, Ս. Մատինեան, Մ. Աբրահամեան, Տ. Վարդանեան, Հ. Ասլանեան, Ս. Կարապետեան, Ց. Ամիրխանեան, Մ. Կափեան, Բ. Բերեան, Ս. Բաղդասարեան, Տէր-Ա..., Ն. Ցովսէփեան, Մ. Տէր-Անտոնեան, Ա. Ներսէսեան, Մ. Եղազեան, Հ. Գալստեան, Մ. Խանդուլեան, Կ. Ցովսէփեան, Մ. Տէր-Աբրահամեան, Բ. Դանիէլեան, Վ. Մելիք-Բաբ..., Ասովմեան, Գ. Ցովսէփեան, Ց. Ունանեան, Կ. Աւագեան, Կ. Խասարեան, Տ. Ս. Ունանեան, Վ. Դիդգուբարեան, «Зиго», Ս. Շահնազարեան, Ա. Սունդուկեան, Դ. Արամեան, Ա. Ցակոբջանեան, N. N. և երկու անձնաւորութիւններ, որոնց անունները չէ որոշվում, 5-ական ր., Տ. Քամոյեան 4 ր., Գ. Ցովսէփեան, Վ. Իսահակեան, Ա. Սահակեան, Աբրահամեան, Շէխոյեան, Ասլանեան, Ց. Տադիկեան, Շալամեան, Գ. Ղայթմազեան, Տէր-Ստեփանեան, տիկին Գ. Օհանէսեան, N. N., Սուսանեան, Մ. Նասիբեան, Վ. Առաքելեան, Ա. Նաւթիկեան, Տէր-Օհանէսեան, Ի. Մելքումեան, Մինասեան, Ս. Ռոստոմեան, Բ. Ամիրաղեան, Ա. Խանազեան, Ռ. Գալուստեան, Ս. Ջանփոլադեան, Բ. Ղոլթուխչեան, Դ. Տէր-Օհանէսեան, Տ. Ս. Պարոնջանբէկեան, Գ. Արիստակէսեան, Ս. Սահակեան, Ա. Արիստակէսեան, Վ. Զամոյեան, Ս. Գրիգորեան, Ա. Մեհրաբեան, «Тимсъ», Ս. Խաբազեան, Գրիգորեան, Э. Евтіевъ, Կ. Տէր-Աստուրեան, Ի. Արամեան 3-ական ր., Գ. Եսայեան, Տէր-Գրիգորեան, Ա. Եարեան, Տէր-Խաչատուրեան, Գ. Վարդանեան, Տիգրանեան, Ս. Կիրակոսեան, Ի. Գ. Մէլիքեան, Ն. Օսիփեան, Ս. Լատիֆեան, Մալայեան, Գ. Խանդուլեան, Մովսէս Գարա..., N. N. (ազգանունը չէ որոշվում), Վ. Զագինեան, Ա. Օվչիեան, Հ. Կարապետեան, Խ. Թումանեան և ընկ., Ա. Ղորխմազեան 2-ական ր., Գ. Տէր-Աբրահամեան, N. N., Գ. Ց., Ա. Ա., Ա. Բախչինեան, N. N., Խօջայեան, N. N. (ազգանունը չէ որոշվում), Ց. Մելիք-Ջանեան, Ա. Ն., Բ. Տէր-Օհանէսեան, Ս. Ջանիբէկեան, Գօզալեան, N. N., Ն. Եգիզարեան, Սողոեան, Ա. Ամիրջանեան, Սոր. Շահ-Պարոնեան, Դ. Մայիլեան, Ա. Սափարեան, Կրասիլնիկեան, Ց. Ալիխանեան, N. N., Կաճկաճեան, Ց. Բաբալեան, Շահումեան 1-ական ր., Ղուկասեան լոտոյում տարած 13 ր. 50 կ., «Хайтовичъ»-ից լոտոյում տարած 6 ր. 75 կ., Ա. Տէր-Իսրայէլեանի միջոցով մի խումբ անյայտ անձնաւորութիւններից 20 ր.։ Ընդամենը 1459 ր. 25 կ., որից ինչպէս նամակում գրված է (տես «Մշակ» № 180) 1000 ր. ուղարկված է յուլ. 27-ին Ամենայն Հայոց Կաթողիկոսին Վոլժսկո-Կամսկի բանկի փոխանակագրով, № 36,275, մնացած 459 ր. 25 կ. ներկայացված է «Մշակի» խմբագրութեան, յանձնելու Նպաստամատոյց Ընկերութեանը։

ՏԵՂԵԿԱՏՈՒ

ԱՆԴՐԿՈՎԿԱՍԵԱՆ ԵՐԿԱԹՈՒՂԻ

(Թիֆլիսի ժամերով)

ԹԻՖԼԻՍԻՑ ՄԵԿՆՈՒՄ Է՝

№ 3	դէպի Բաթում	1 ժ. 45 ր.	ցերեկ.
№ 4	» Բագու	7 ժ. 3 ր.	երեկ.
№ 6	(արագ) »	12 ժ. 8 ր.	ցերեկ.
№ 9	» Բաթում	8 ժ. 53 ր.	երեկ.
	» Ջուլֆա	8 ժ. 53 ր.	երեկ.
	» Բօրժոմ	3 ժ. 20 ր.	ցերեկ.

ԺԱՄԱՆՈՒՄ Է ԹԻՖԼԻՍ՝

№ 3	Բագուից —	12 ժ. 54 ր.	ցերեկ.
№ 4	Բաթումից —	5 ժ. 55 ր.	երեկ.
№ 5	Բագուից (արագ)	7 ժ. 41 ր.	երեկ.
№ 10	Բաթումից —	9 ժ. 51 ր.	առաւ.
	Ջուլֆայից —	8 ժ. 11 ր.	առաւ.
	Բօրժոմից —	7 ժ. 25 ր.	առաւ.

ԲԺՇԿԱՊԵՏ

Գ. Ա. ՀԱԽՎԵՐԴԵԱՆ

Նախկին օրդինատոր Պետերբուրգի սիֆիլ.-վեներ. կլինիկայի։ Ընդունում է հիւանդներին յատկապէս միզասեռային, վեներ., սիֆիլիսային հիւանդութեան. առաւ. ժամը 10—11 և երեկ. ժ. 6—8. Սեմենովսկայա փող. № 18 (Վորոնցովի արձանի մօտ)։ Բժշկի բնակարան, Սեմենովսկայա, № 16.

(Հ. ու. կ.) 1018. 100—72

ԱՌԱՋԻՆ ՄԱՍՆԱՒՈՐ ՀԻՒԱՆԴԱՆՈՑ

Բժշկ. Բ. Նաւասարդեանի

Հիմնված 1880 Թ.

(Պուշկին., Վորոնցովի արձանի հանդէպ)

Ամեն օր, բացի կիրակի օրերից

«606»-ի եւ «914»-ի ներարկում բժշկական խորհրդակցութեամբ՝ առ. 11—12 ժ.

ԱՌԱՒՕՏԵԱՆՐ

Բ. Ա. ՆԱՒԱՍԱՐԴԵԱՆ—11—12 ժ. վեներաբանութիւն (սիֆիլիս) հիւանդութիւն.

Բ. Գ. ԱՂԱԲԱԲԵԱՆ—9½—2 ժ. ներքին, ջղային և երեխայոց հիւանդութ. և ծանրերուած.

Մ. Մ. ԲԵՆԻԱՄԻՆՈՎԻՉ—11—12 ժ. ականջի, կոկորդի քթի հիւանդութ.

Ա. Գ. ԿԱՐԱՊԵՏԵԱՆ—12—1 ժ. երեխ., հիւանդ. և ատամ. երեխայոց ներքին և հիւ. և ծանրերուած.

ԿԻՆ-Բ.-ԺԻՊԵՐ ՏԷՐ-ԴԱՒԹԵԱՆ—12—1 ժ. մանկաբարձութիւն և կանանց հիւ.

ԵՐԵԿՈՅԵՆՐ

Մ. Մ. ԲԵՆԻԱՄԻՆՈՎԻՉ—6—7 ժ.

Վճարը 50 կ.։ Չքաւորները ձրի։ Համախորհրդի (կօնսիլիում) և օպերացիայի համար առանձին։

Հիւանդանոցի վերատեսուչ՝

Բժշկապետ Բ. Նաւասարդեան

1. 0—141

ՅԱՅՏԱՐԱՐՈՒԹԻՒՆՆԵՐ

Թիֆլիսի ՇԱՄՔՈՐԵՑՈՑ ԾԽԱԿԱՆ ՄԻԴԱՍԵԱՆ ԴՊՐՈՑԻ համար հարկաւոր են՝ 1) մի ուսուցիչ 16—20 դասով (հայոց լեզու 6 դաս, երգ-ձայնագրութիւն 6 դաս, հայրենագիտութիւն 4 դաս, իրազնութիւն 4 դաս) 2) մի ուսուցիչ կամ ուսուցչուհի 5—6 դասով (Թւաբանութիւն կամ երգ-ձայնագրութիւն) և վերակացութիւն առանձին պայմաններով։ Խնդրերներն ուղղել հոգաբարձութեան (Преображенская № 21) մինչև օգոստոսի 27-ը։ Անձամբ տեղեկանալ առ. ժամը 11—12-ը։

563. 1—1

Օգոստոսի 18-ին գողացվել է բնակարանից (Ժուկովսկայա փողոցի և Կասոյ պէր. անկյուն № 23/1)

ՄԻ ՇՆԻԿ (Բալօնկա)

սպիտակ խճուճ մազերով, մինչև գլուխը խուզված գլուխը և պոչը մազով ծածկված, սև աչքերով, վզին երկար բարակ շղթայ։ Գտնողներին կը տրվի վարձատրութիւն։ Իսկ թաքցնողները կենթարկվեն օրինական պատասխանատուութեան։

564. 2—1

„ՄՇԱԿԻ" ԽՄԲԱԳՐԱՏԱՆԸ ՎԱՃԱՌՎՈՒՄ ԵՆ ՑՕԳՈՒՏ ՀԱՅ ԱՐԿԱԾԵԱԼՆԵՐԻ

հետևեալ հրատարակութիւնները․

1) «ԳԵՂՕՆԻ» պատկերազարդ հանդէսի 1906 թ. համարը, յօգուտ կովկասահայ որբանոցների . . . 4 ր.

2) «ԳԵՂՕՆԻ» պատկերազարդ հանդէսի 1909 թ. համարը, յօգուտ Ադանայի արհաւիրքներին ենթակայ հայերի . . . 4 ր.

3) «ՀԱՅԻ ԿՏՈՐ ՉԷԹՕՆԻՑԻՆ», յօգուտ Զէյթունի հայ սովեալների . . . 2 ր.

4) «ՏՆԱՅԻՆ ԲԺՇԿԱՐԱՆ», բժշկ. Գ. Բաբեանի I համար, Բնախօսութիւն եւ անդամազննութիւն . . . 1 ր.

5) «ՇԷՔՍՊԻՐ ԵՒ ԻՐ «ՀԱՄԼԷՏ» ՈՂԲԵՐԳՈՒԹԵԱՆ ԱՂԲԻՒՐՆ ՈՒ ՔՆՆԱԴԱՏՈՒԹԻՒՆՆԵՐԸ», Գ. Աղաեանի . . . 1 ր.

6) «ԵՐԿԱՍԻՐՈՒԹԻՒՆՆԵՐԻ ԱՌԱՋԻՆ ԿԱՊԻԿԸ», Քամալեանց Ս.-ի . . . 50 կ.

Ցիշեալ գրքերը Թիֆլիսում մեզանից գնողները կարող են իրանց իսկական գներով ձեռք բերել։

Թիֆլիսից դուրս պահանջողների հաշւին է ճանապարհածախսը։

1. 0—5

ՌԷԱԼԱԿԱՆ ԴՊՐՈՑ

Կ. Կ. ՄԱԶԻՆԳԻ, Մոսկվայում

Знаменка, Малый Знаменскій пер. —◆— (Գոյութիւն ունի 1877 թւից)։

Օգտվում է պետական ռէալական դպրոցների բոլոր իրաւունքներով։ Ընդունելութիւն բոլոր դասարաններում։ Քննութիւնների սկիզբը օգոստոսի 10-ից, իսկ պարապմունքները՝ օգոստոսի 17-ից։

(ու.) 542. 3—2

ՂԱՐԱԲԱՂԻ Հ. ՀՈԳ. ԹԵՄԱԿԱՆ ԴՊՐԱՆՈՑԻ

համար հարկաւոր է բարձրագոյն կրթութեամբ ուսուցիչ։ Աւանդելու է՝ հոգեբանութիւն՝ 2 դաս, ընդհ. մանկավարժութիւն 2, ընդհ. դիտակտիկա՝ 2, մեթոդիկա (փորձնական դասերով) 11։ Շաբաթական ընդամենը 17 դաս, մօտաւորապէս 1500 ր. վարձատրութեամբ։ Ցանկացողները պէտք է դիմեն դպրանոցի տեսչին, ներկայացնելով խնդրագրերի հետ և կարևոր դոկումենտները curriculum vitae մինչև օգոստոսի 28-ը։

564. 2—1

Լոյս տեսաւ

Կ. ԿՈՒՍԻԿԵԱՆԻ և ԱԼ. ԾԱՏՈՒՐԵԱՆԻ կազմած

ՀԱՏԻԿՆԵՐ

Ընթերցանութեան ձեռնարկը երրորդ և չորրորդ տարիների համար։

Գինն է 80 կոպէկ։

Դիմել Թիֆլիսի և Բագուի հայ գրավաճառանոցներին, նաև գլխաւոր պահեստը՝ Մոսկվա, Լազարեան Ճեմարան, Կարապետ Կուսիկեանին։

(օ. մ.) 554. 4—2

Типографія Канцеляріи Намѣстника Его Императорскаго Величества на Кавказѣ, Лорисъ-Меликовская улица, домъ казенный.